

ЛЕОНАРДО ШАША

ДЕНЯТ НА КУКУМЯВКАТА

Превод от италиански: Виолета Даскалова, 1964

chitanka.info

ДЕНЯТ НА КУКУМЯВКАТА

*... Като кукумявката, когато се явява през
деня...*

Шекспир, Хенрих VI

Автобусът щеше да тръгне всеки момент, моторът бучеше глухо и току изведнъж прохълцваше и изхриптяваше. В сивото утро площадът бе притихнал, валма мъгла обвиваха камбанарията на катедралата. Чуваше се само бученето на автобуса и гласът на продавача на кифли — умоляващ и насмешлив: „Кифли, топли кифли!“ Кондукторът затвори вратата и автобусът потегли с грохот, сякаш се сринаха камъни. Когато кондукторът огледа за последен път площада, забеляза, че насам тичаше някакъв мъж, облечен в тъмни дрехи.

— Чакай малко! — рече кондукторът на шофьора и отвори вратата, докато автобусът беше още в движение.

Два изстрела раздраха тишината: човекът с тъмния костюм, който се готвеше да скочи на стъпалото, увисна за миг във въздуха, сякаш нечия невидима ръка го дръпна за косите; чантата му падна от ръката и той се свлече бавно върху нея.

Кондукторът изруга; лицето му бе станало жълто като сяр, целият трепереше. Продавачът на кифли, който беше на три метра от падналия, отстъпи заднишком като рак и започна да се отдалечава към вратата на черквата. В автобуса никой не се помръдна, шофьорът остана като вкаменен — дясната му ръка беше върху спирачката, а лявата на волана. Кондукторът изгледа всички тия лица — сякаш бяха лица на слепци, без поглед.

— Убиха го — рече той, свали фуражката си, прокара трескаво ръка между косите си и пак изруга.

— Карабинерите, трябва да повикаме карабинерите — рече шофьорът, скочи, отвори предната врата и заяви на кондуктора: — Аз отивам.

Кондукторът погледна убития, а после пътниците. В автобуса имаше и жени, стари жени, които всяка сутрин носеха тежки платнени торби и кошници, пълни с яйца; дрехите им издаваха мирис на сминдух, на обор и на горени дърва; обикновено те мърмореха и проклинаха, а сега мълчаха, сякаш лицата им бяха изровени от вековната тишина на гробница.

— Кой е той? — запита кондукторът, като посочи мъртвия.

Никой не отговори. Кондукторът пак изруга. Между пътниците по тази автолиния той беше прочут с ругатните си и ругаеше с вдъхновение; вече го бяха заплашили, че ще го уволнят, защото ругаеше по навик, без да обръща внимание дали в автобуса има свещеници, или монахини. Той беше от околностите на Сиракуза, от една глуха провинция, и не бе свикнал да гледа убийства; затова сега ругаеше още по-яростно, отколкото обикновено.

Пристигнаха карабинерите — старшията бе небръснат и помрачнял от безсъние. Появяването на карабинерите сепна като тревожен сигнал пътниците от летаргията — те започнаха да слизат зад гърба на кондуктора от предната врата, която шофьорът бе оставил отворена. Отдалечаваха се към края на площада, обръщаха се назад, привидно равнодушни, сякаш търсеха удобно място, за да съзерцават камбанарията, хвърляха последен поглед и изчезваха. Старшията и карабинерите не забелязваха това бавно бягство. Около убития сега се бяха събрали петдесетина души — работници от една учебна работилница, които просто не можеха да повярват, че е възникнала такава сериозна причина да загубят няколко часа от работното време. Старшията заповяда на карабинерите да разчистят площада и да накарат пътниците да се качат в автобуса. Карабинерите започнаха да блъскат любопитните към улиците, които излизаха на площада, блъскаха ги и викаха на пътниците да заемат местата си в автобуса.

Площадът се опразни, ала и автобусът беше празен; останаха само шофьорът и кондукторът.

— Е какво — обърна се старшията към шофьора, — днес нямаше ли пътници?

— Имаше някой и друг — промълви шофьорът като завеян.

— Някой и друг — значи, четирима-петима души — рече старшията, — а досега нито веднъж не съм виждал този автобус да тръгва поне с едно свободно място.

— Не знам — отвърна шофьорът, сякаш напрягаше всички сили, за да си спомни, — не знам, казвам „някой и друг“ ей така, наслуки. Разбира се, не бяха петима-шестима, повече бяха, май автобусът беше пълен... Аз никога не гледам пътниците, промъквам се на мястото си и карам... Гледам само пътя, за това ми плащат — да гледам пътя.

Старшията прокара нервно треперящата си ръка по лицето.

— Разбрах — рече той, — ти гледаш само пътя, а ти — обърна, се разярен към кондуктора, — ти късаш билетите, вземаш парите, връщаш рестото, броиш пътниците, гледаш ги в лицата... Я кажи кои бяха в автобуса, кажи поне десетина имена, иначе в участъка ще те накарам да си ги спомниш... От три години пътуваш по тази линия, от три години те гледам всяка вечер в кафене „Италия“: познаваш хората от селото по-добре от мен...

— Едва ли някой може да познава хората по-добре от вас — отвърна кондукторът с усмивка, сякаш за да се защити от този комплимент.

— Е добре — ухили се старшията, — най-напред аз, а после ти, тъй да бъде... Ала аз не съм бил в автобуса, че да си спомням пътниците един по един. Значи, ти трябва да си ги спомниш, да ми изброиш поне десетина души.

— Не си спомням — заяви кондукторът, — кълна се в паметта на майка си, не си спомням. Сега не мога да си спомня нищо, всичко ми е като насън.

— Ще те събудя аз тебе, ще те събудя — кипна старшията, — като те пхна две години в затвора, ще те събудя... — Но изведнъж млъкна, за да посрещне мировия съдия, който идваше. И докато докладваше на съдията за самоличността на убития и бягството на пътниците, погледна автобуса и почувствува, че нещо липсва, не е на мястото си; така става, когато нещо внезапно наруши нашите навици, нещо, което по навик или обичай се задържа в сетивата ни и не достига до съзнанието, но щом липсва, предизвиква у нас смущение, подобно прекъсването на светлина, която ни дразни; докато най-сетне това, което търсим, проблесне изведнъж в паметта ни.

— Нещо липсва — рече старшията на карабинера Спозито, който имаше диплома за счетоводител и поради това беше един от стълбовете на полицейския участък в С. — Липсва нещо, или поточно, липсва някой...

— Кифладжията — заяви карабинерът Спозито.

— Ей богу, тъкмо кифладжията! — зарадва се старшията и си помисли за родните училища, които „не дават на когото и да е диплома за счетоводител“.

Веднага бе изпратен един карабинер да хване кифладжията; той знаеше къде ще го намери: обикновено след заминаването на първия автобус оня отиваше да продава топли кифли в двора на основното училище.

След десетина минути продавачът бе доведен пред старшията: изражението на лицето му беше като на човек, изненадан в най-невинен сън.

— Този беше ли? — запита старшията кондуктора, като посочи кифладжията.

— Беше — отвърна кондукторът, загледан във върха на обувката си.

— Значи — произнесе с бащинска нежност старшията, — и тази заран ти, както винаги, си дошъл тук да продаваш кифли и както обикновено първият автобус за Палермо...

— Имам разрешително — заяви кифладжията.

— Зная — отвърна старшията, като вдигна с примирение поглед към небето, — зная и не ме интересува разрешителното. Искам да знам само едно нещо, ако ми го кажеш, веднага ще те пусна да продаваш кифли на децата. Кой стреля?

— Какво? — запита продавачът учуден и заинтригуван. — Нима стреляха?

— Да, в шест и тридесет от ъгъла на улица Кавур, два изстрела или от дванадесетмилиметрова ловна пушка, или от пушка с рязана цев... От тия, които са били в автобуса, никой нищо не бил видял. Изтрепах се, докато узная кой е бил в автобуса! Когато пристигнах, всички бяха изчезнали... Един продавач на кифли си спомни, но едва след два часа, че видял на ъгъла на улица Кавур и площад Гарибалди нещо като чувал с въглища, опрян на оградата на черквата: от този чувал с въглища проблеснали две пламъчета, така казва. И той обрекъл цял товар леблебии на света Фара, „задето, казва, като по чудо не ме надупчиха куршумите, както бях близо до целта“... Кондукторът не е

видял дори чувала с въглища... Пътниците, които седели от дясната страна, казват, че стъклата на автобуса били толкова запотени, сякаш били матирани: може и да е вярно... Да, председател на една строителна кооперация — малка кооперация, която, изглежда, не е наемала търгове на стойност повече от двадесет милиона лири, дребни договори за селски къщи, за канализация и междуселски пътища... Салваторе Коласберна, Ко-ла-сбер-на: бил е зидар, преди десет години основал кооперацията заедно с двамата си братя и още други четирима-петима зидари от селото; той ръководел работата и управлявал кооперацията, макар че като директор фигурирал един земемер... Карал я горе-долу, той и съдружниците му се задоволявали с малки печалби, все едно, че работели на надница... Не, изглежда, че техните работи не са от тия, дето се рушат при първия дъжд... Аз видях една нова-новеничка селска къща, пробита като картонена кутия, защото кравата се блъснала в стената... Не, тя била построена от предприятието „Смиролдо“, голямо строително предприятие. Една крава да пробие цяла къща!... Разправят, че Коласберна строели здраво. И наистина тук улица Мадона ди Фатима е направена от тяхната кооперация и колкото и камиони да минават по нея, не е хлътнала нито сантиметър. Пък има други улици, строени от по-големи предприятия, които само след една година заприличват на камилски гръб... Да, имал е следствено дело в хиляда деветстотин четиридесет... да, четиридесета, трети ноември, четиридесета година... Пътувал в автобуса, изглежда, че автобусите са неговата прокоба, пътниците заговорили за войната, която бяхме започнали в Гърция, някой казал: „За петнадесетина дни ще я лапнем“, искал да каже — Гърция. А Коласберна отвърнал: „Че да не е яйце, та да я лапнем?“ В автобуса имало и един черноризец и той го издал... Как?... Извинете, вие ме питаете дали е имал следствени дела и аз ви отговарям с документите в ръка: имал е... Слушам: не е имал следствено дело, не е бил подвеждан под отговорност. Аз ли да съм фашист? Но аз само щом видя знака им, започвам да проклиnam... Да, господин началник, ще бъде изпълнено!

Той остави слушалката на телефона прекалено внимателно и изтри челото си с кърпичка.

— Този пък бил партизанин. Само това ми липсваше, да попадна на такъв, дето е бил партизанин — рече старшията.

Двамата братя Коласберна и другите съдружници от строителната кооперация „Санта Фара“ чакаха да дойде капитанът. Те седяха наредени един до друг, всички бяха облечени в черно, а двамата братя бяха с черни пухкави шалчета, с брадясали лица и със зачервени очи. Чакаха в приемната на полицейския участък на С., неподвижни, втренчили очи в една разноцветна мишена, изрисувана на стената, и в надписа, който гласеше: „място за оръжие“. Изгаряха от срам, задето чакат на това място. В сравнение с позора смъртта е нищо!

По-далече от тях, седнала на края на стола, седеше една млада жена; тя беше дошла след тях; искала да говори със старшията, така каза на дежурния. Дежурният заяви, че старшията има работа, щял да пристигне капитанът и затова имал работа. „Ще почакам“ — рече тя и седна на края на стола; непрекъснато движеше ръцете си и като я гледаше човек, можеха да го хванат нервите. Познаваха я по физиономия, тя беше жена на един градинар пришелец, който след войната бе дошъл от близкото село Б. и се бе установил в С., където се бе оженил; заради зестрата на жена му и заради занаята му в това бедно село го считаха за заможен. „Сигурно се е карала с мъжа си и е дошла да се оплаква“ — помислиха си съдружниците от кооперацията „Санта Фара“ — и това беше единствената мисъл, която за миг ги отвлече от собствения им срам.

Чуха, че в двора пристигна автомобил и моторът загасна, после по коридора затракаха токове.

Капитанът влезе в приемната, където чакаха хората, а през това време старшията отвори вратата на своя кабинет, застана мирно, за да поздрави началника си, и вдигна глава толкова високо, като че имаше намерение да разглежда тавана. Капитанът беше млад, висок и светлолик; още щом произнесе първите си думи, членовете на „Санта Фара“ помислиха с облекчение и презрение едновременно: „Човек от континента! Хората от континента са любезни, но нищо не разбират.“

В кабинета на старшията те седнаха пред писалището пак един до друг; капитанът седна в креслото на старшията, а старшията остана прав; встрани пред пишещата машина бе седнал карабинерът Спозито. Карабинерът Спозито имаше детинско изражение, ала неговото присъствие предизвикваше у братята Коласберна и техните

съдружници смъртна тревога, чувство на ужас пред безпощадната инквизиция, пред черните семена на писмото. „Бяло поле с черно семе: тоз, който сее, винаги мисли“ — така казва гатанката за писмото.

Капитанът им изказа съчувствието си и се извини, че ги е повикал в участъка и че е закъснял. Те отново си помислиха: „Човек от континента, колко са възпитани хората от континента!“, но не изпускаха от очи карабинера Спозито — той седеше, опрял ръце върху клавишите на пишещата машина, спокоен и внимателен като ловец, който с пръст на спусъка очаква заека на лунна светлина.

— Интересно — рече капитанът, сякаш продължаваше прекъснат разговор, — че тук, във вашия край хората правят откровенията си с анонимни писма: никой не говори, но, за наше щастие, казвам, за щастие на нас, карабинерите, всички обичат да пишат. Забравят да се подпишат, ала все пак пишат. За всяко убийство, за всеки обир на масата ми се появяват по десетина анонимни писма. Пишат ми и за семейните скандали, и за предумишлените банкрути, и за любовните връзки на карабинерите... — Той се усмихна на старшията и членовете на „Санта Фара“ помислиха, че може би намеква за любовта между карабинера Саварино и дъщерята на тютюнопродавача Палицоло — цялото село знаеше това и се очакваше скорошното преместване на Саварино.

— За случая Коласберна — продължи капитанът — вече получих пет анонимни писма: за едно събитие, което е станало оня ден, това е порядъчен брой. Ще пристигнат и други... „Коласберна е убит от ревност“ — се казва в едно от анонимните писма и се посочва името на ревнивия съпруг...

— Глупости! — възкликна Джузепе Коласберна.

— И аз мисля така — рече капитанът и продължи: — Според друг е убит по погрешка, защото приличал на някой си Периконе, лице, което по мнението на анонимния осведомител скоро ще получи куршума, който заслужава.

Съдружниците се посъветваха, споглеждайки се бързо.

— Може да е така — съгласи се Джузепе Коласберна.

— Не може — заяви капитанът, — защото Периконе, за когото се говори в писмото, преди петнадесет дни е получил паспорт и в този момент се намира в Лиеж в Белгия. Може би вие не знаехте това, а сигурно не го е знаел и авторът на анонимното писмо. Но този, който

иска да го очисти, не може да не знае... Другите сведения са още безсмислени и няма да ви ги разправам. Ала има едно, върху което ви моля да размислите добре, защото според мен то ни води към вярна диря... Вашата работа, конкуренцията, търговете: ето къде трябва да се търси.

Последва друго бързо споглеждане между съдружниците, за да се посъветват.

— Не може да бъде — рече Джузепе Коласберна.

— Може, може да бъде — отвърна капитанът — и ще ви кажа защо и как. Да оставим вашия случай! Аз имам много точни сведения за предприемачеството. За съжаление, само сведения, защото ако имах доказателства... Да предположим, че в този район, в тази провинция работят десет предприемачески фирми: всяка фирма си има машини, материали, които нощно време остават покрай пътищата или близо до строителните площадки. Машините са деликатно нещо, достатъчно е да изтеглиш някоя част, дори и една бурма, и ще трябва с часове или с дни да се поправят, а на материалите: нафта, катран, скели, малко им трябва, за да се подпалят или да изчезнат. Вярно е, че често пъти близо до материалите и машините има барака, където спят един-двама работника, но работниците си спят, а има хора, вие ме разбирате, нали, които никога не спят. Нима не е естествено да се обърнете за закрила към тия хора, които не спят? Още повече, че те веднага ви предлагат закрилата си. И ако неблагоприятно отхвърлите тяхната закрила, случва се нещо, което ви принуждава да я приемете... Разбира се, има и твърдоглавци, такива, които казват „не“, които не желаят закрила и дори да опреш ножа в гърлото им, пак няма да приемат. Вие, както ми се струва, сте от твърдоглавците, или пък само Салваторе е бил такъв...

— Ние не знаем нищо за това — заяви Джузепе Коласберна, а другите кимнаха захласнати.

— Може би — рече капитанът, — може би... Но аз още не съм свършил. Значи, съществуват десет фирми и девет от тях приемат или търсят закрила. Но има едно нищожно сдружение, вие разбирате за кое сдружение говоря, което ще трябва да се ограничи само със задачата и печалбата от „покровителството“, както вие казвате. И закрилата, която това сдружение ви предлага, е много по-широка: между вас, между фирмите, които приемат закрилата му и неговата регламентация, то

разпределя търговете чрез вътрешно наддаване, дава ви ценни сведения за тия, с които ще се конкурирате на публичния търг, помага ви, когато се предава обектът, укротява работниците ви... Разбира се, щом девет фирми приемат закрилата му, образуват нещо като консорциум, а десетата, която отказва, е черната овца. Вярно е, тя не им създава много неприятности, но самият факт, че съществува, е вече едно предизвикателство, един лош пример. И тогава с добро или със зло трябва да се принуди да влезе и тя в играта или да излезе завинаги — да бъде унищожена...

— Не съм чувал такова нещо досега — рече Джузепе Коласберна, а брат му и съдружниците кимнаха в знак на съгласие.

— Да предположим — продължи капитанът, сякаш нищо не бе чул, — че вашата кооперация „Санта Фара“ е черната овца в района, тая, която не иска да влезе в играта, която честно пресмята печалбите си от обявените търгове и се представя в наддаването без покровителство. И често тъкмо в системата на наддавания успява да предложи изгодни условия, именно защото честно си е направила сметката... Но един ден някой почтен човек, както вие казвате, идва да разговаря със Салваторе Коласберна; в разговора той уж казва нещо и същевременно нищо не казва, прави намеци — думите му са неясни като опакото на бродерия — плетеница от конци и възли, ала фигурите се виждат от другата страна... Коласберна не желае или не може да види опакото на този разговор и почтеният човек остава обиден. Тогава неговото сдружение пристъпва към действие: първо предупреждение — подпален е малък склад или нещо подобно. Второ предупреждение — вечер късно, към единадесет, когато се прибирате у дома, край вас профучава куршум...

Членовете на „Санта Фара“ избягваха погледа на капитана: те разглеждаха ръцете си, после вдигаха очи към портрета на главнокомандувания на карабинерския корпус, към портрета на президента на републиката и към разпятието. След дълго мълчание капитанът нанесе удара, от който най-много се бояха.

— Струва ми се, че нещо подобно се е случило и на вашия брат — рече той — преди шест месеца, когато се прибирал в къщи, към единадесет часа... Вярно ли е?

— Не съм чувал такова нещо — измънка Джузепе.

— Не искат да говорят — намеси се старшията, — дори и да знаят, че ще ги изтрепят един по един, пак няма да говорят: ще се оставят да ги изтрепят...

Капитанът махна с ръка и го прекъсна:

— Слушай — рече той, — отгатък чака една жена...

— Веднага ще я повикам — отвърна старшията малко обиден.

— Друго няма какво да ви казвам — продължи капитанът, — аз вече ви казах много неща, а вие нищо не ми казвате... Преди да си отидете, искам всеки от вас да напише на този лист името и презимето си, място и дата на раждането и адреса си...

— Аз пиша бавно — рече Джузепе Коласберна. И другите също казаха, че пишат бавно и с мъка.

— Няма значение — отвърна капитанът, — имаме време.

Той запали цигара и внимателно проследи усилията на съдружниците от „Санта Фара“ върху листа: те пишеха така, сякаш писалката тежеше като компресор — в несигурните им и треперещи ръце писалката наистина вибрираше като компресор. Когато свършиха, той позвъни за дежурния. Дежурният влезе заедно със старшията.

— Изпрати господата! — заповяда капитанът.

„Господи, как умее да се отнася с хората!“ — отново си помислиха съдружниците. И излязоха зарадвани, забравили за траура си, защото се отърваха почти леко — все пак на листа останаха ония „ченгели“, които капитанът ги накара да напишат — и затова, че един началник на карабинерите ги беше нарекъл „господа“. Искаше им се да се затичат, както децата се втурват към изхода на училището.

През това време капитанът сравняваше почерка на всеки един с почерка на анонимното писмо. Той бе уверен, че някой от тях е написал писмото; и независимо от неестествения наклон и разкривените букви нямаше нужда от графолог, за да се установи, че авторът е Джузепе Коласберна. Значи, сведенията, които се даваха в писмото, бяха достоверни.

Старшията не можеше да разбере защо капитанът изучава толкова усърдно написаното.

— Все едно, че стискаш брус, не пуска нищо — заяви той, намеквайки за братята Коласберна и съдружниците им, за цялото село и за цяла Сицилия изобщо.

— Все нещо пуска — рече капитанът.

„Щом ти си доволен, значи, всички ще са довольни“ — помисли си старшията, който за свое удоволствие се обръщаше мислено на „ти“ дори и към главнокомандувачия.

— А оная жена? — запита капитанът, като се канеше да тръгне.

— Мъжът ѝ — отвърна старшията — оня ден отишъл на къра да подрязва дървета и още не се е върнал... Сигурно е останал на гощавка в някое стопанство на тлъсто агне и винце и е заспал в плевника мъртво пиян... Тази вечер ще се върне, главата си залагам.

— Още оня ден?... Ако бях на твое място, щях да започна разследване — заяви капитанът.

— Слушам, ще започна разследване — отвърна старшията.

— Не ми харесва — рече мъжът, облечен в черен костюм, и по загорялото му умно и загадъчно лице се появи изражение като на човек, който яде кисели сливи и го хваща скомина. — Съвсем не ми харесва — добави той все с тази гримаса на отвращение.

— Но и другият, който беше преди този, пак не ти се харесваше. Да не искаш да ги сменяме на всеки петнадесет дни? — запита усмихнат русият елегантен мъж, който седеше до него; и той беше сицилиец и само по външност и по маниери се отличаваше от първия.

Двамата разговаряха в едно римско кафене: в тихия розов салон имаше много огледала, полилеи, подобни на огромни букети цветя, и една пълничка мургава гардеробиерка, която под черната си престилка приличаше на сочен плод в ципицата си. „Не да ѝ я съблечеш, а да я разпориш, както е на нея“ — мислеха си двамата мъже — русият и мургавият.

— Оня не ми харесваше заради историята с разрешителното за носене на оръжие — отвърна мургавият.

— А преди него имаше друг, който не ти се харесваше заради историята с интернирането.

— Че да не е дребна работа интернирането?

— Зная, че не е дребна работа. Ала по една или друга причина никой не ти се харесва.

— Но сега работата е съвсем друга: вие трябва да се чувствувате повече засегнат от мен, че един такъв човек е изпратен в нашия край... Той е бил партизанин и при тая сбирщина от комунисти, каквато имаме

в Сицилия, пращат един бивш партизанин. Ето затова, нашите работи ще се провалят...

— Сигурен ли си, че той защитава комунистите?

— Ще ви разправя само един случай. Вие знаете как вървят работите в серните мини сега. Проклинам часа, в който влязох в съдружие със Скарантино, в сярната мина, която вие знаете. Вече вървим към разорение, цялата ми кръв, малкото капиталец, който имах, го погълна мината.

— Значи, ти си разорен — рече русият мъж недоверчиво и насмешливо.

— Ако не съм напълно разорен, това го дължа на вас и на правителството, което, трябва да се признае, се е загрижило за кризата в серодобива...

— Правителството тъй се е загрижило, че с парите, които взема, може да плаща надниците на работниците справедливо и редовно, без да ги кара да слизат в сярната мина... и може би това ще бъде по-добре...

— И тъй, работите се влошават. Разбира се, влошават се за всички: и не само аз трябва да търпя загуби, а и работниците трябва да понесат своето... Ето защо не са получили заплати за две седмици...

— За три месеца — поправи го другият с усмивка.

— Не си спомням точно... А те започнаха да протестират: идват, свирят пред дома ми, ругаят — просто ме е срам да ви повторя какво викат — неща, за които заслужават да ги убиеш... Значи, аз отивам при него за помощ, а знаете ли какво ми казва той? „Днес ял ли сте?“ — „Ял съм“ — казвам. — „А вчера?“ — пита той. — „И вчера“ — казвам аз. — „И вашето семейство не гладува, нали?“ — пита ме той. — „Благодаря на бога, казвам, не гладува.“ — „А тия хора, които са дошли да вият пред вашия дом, дали са яли днес?“ — За малко да му кажа: „Какво ме е еня дали са яли, или не?“, но от учтивост отвърщам: „Не зная“. — А той ми казва: „Трябва да се осведомите.“ — „Аз съм дошъл при вас, казвам, защото стоят пред къщата ми и ме заплашват: жена ми и дъщерите ми не могат да отидат на черква.“ — „О, казва, ще ги пуснем да отидат на черква, за това сме тук... Вие няма да платите на работниците, но ние ще пуснем жена ви и дъщерите ви да отидат на черква“ — заявява той и ме поглежда така, че ме засърбяха ръцете, нали знаете колко съм избухлив...

— Ай, ай, ай! — постепенно извиси глас русият мъж и в тона му пролича, че съчувствува на другия, но същевременно го съветва да бъде благоразумен.

— Сега нервите ми са издръжливи като въжета на пристанищен крик: не съм като преди тридесет години. Но питам аз: къде се е чуло и видяло един полицаи да говори така на почтен човек? Той е комунист, само комунистите приказват така.

— За съжаление не само комунистите, но и в нашата партия има хора, които говорят така... Ако знаеш каква борба трябва да водим всеки ден, всеки час...

— Зная и затова заявявам открито: и те са комунисти.

— Не са комунисти — рече тъжно замислен русият мъж.

— Щом не са комунисти, достатъчно е папата да каже това, което трябва, но да го каже ясно и твърдо, и те ще се смразят.

— Не е така просто... Но да оставим това настрана: да се върнем към нашите работи. Как се казваше този... комунистът?

— Струва ми се, Белоди: командува карабинерската рота в К., от три месеца е там и вече направи поразии. Сега си пъха носа в предприемаческите работи. Комендатор Дзарконе и той разчита на вас. „Да се надяваме, ми каза той, че господин депутатът ще го върне да си яде качамак.“^[1]

— Скъпият ми Дзарконе — рече депутатът, — как е той?

— Би могъл да бъде и по-добре — отвърна мургавият двусмислено.

— Ще направим да се чувства по-добре — обеща депутатът.

[1] Насмешлив намек за любимата храна в Северна Италия. — Б. пр. ↑

Пред капитан Белоди, командир на полицейската рота в К., седеше *доносникът* от С. Капитанът бе накарал да го повикат с необходимата предпазливост, за да узнае какво мисли той за убийството на Коласберна. Обикновено когато в селото се случеше нещо сериозно, *доносникът* незабавно се представяше сам, ала този път трябваше да го викат. Той беше осъждан; непосредствено след войната бил крадец на овци, а сега, доколкото се знаеше, беше само посредник на лихварите. От една страна, той беше доносник по призвание, а, от друга, защото си въобразяваше, че така ще упражнява безнаказано занаята си; занаят, който в сравнение с въоръжените обири той считаше за честен и почтен, подходящ за глава на семейство. Кражбите си в миналото той обясняваше като прегрешения на младостта; и така без нито една лира собствен капитал, с чуждите пари, които минаваха през ръцете му, сега той успяваше да издържа жена си и трите си деца; слагаше нещо и настрана, за да може утре да го вложи в някаква дребна търговия; цял живот той беше мечтал да застане зад търговския тезгях и да мери платове. Но с тия прегрешения на младостта и с факта, че е бил в затвора, бе свързан с лекия и доходен занаят, който упражняваше: защото ония, които му поверяваха парите си, почтени и незаподозрени в нищо хора, обичащи социалния ред и църковното песнопение, разчитаха на неговия „авторитет“, за да може длъжниците им да не пропускат сроковете на плащанията и да запазят тайната. И наистина благодарение на страха, който посредникът умееше да всява („Оставил съм си палтото в затвора“ — имаше обичай да казва той шеговито или заплашително, което означаваше, че ако очисти някого, ще се върне да си го вземе, макар че в действителност само при мисълта за затвора го избиваше студена пот), длъжниците плащаха в определения срок със сто на сто лихва; а редките отсрочки се правеха с прогресивна лихва; например: някой получаваше заем и си купуваше муле, за да обработва късчета земя, която притежава, но само след две години кредиторът му вземаше и мулето, и земята.

Ако не беше този страх, който го измъчваше, *доносникът* можеше да се смята щастлив и заможен, изобщо почтен човек. Но страхът се бе загнездил в него като бясно куче: той виеше, задъхваше се, запенваше се и внезапно крещеше в съня си, а отвътре, в черния дроб, в сърцето, все нещо го хапеше. За непрекъснатите парливи болки

в черния дроб и за внезапното мъчително биене на сърцето, което подскачаше като жив заек в устата на куче, лекарите му бяха определили диагноза и му бяха предписали лекарства, които можеше да нареди на цял шкаф. Но лекарите не знаеха нищо за неговия страх.

Той седеше пред капитана и нервно премятеше каскета си в ръце; извил се беше малко встрани, за да не го гледа в лицето; а през това време кучето отвътре го хапеше, ръмжеше и хапеше. Вечерта беше студена, в кабинета на капитана една малка електрическа печка разпръсваше толкова слаба топлина, че те обземаше още по-голям студ сред тази просторна, почти празна стая, постлана със старинни валенциански плочи, които поради цвета на глечта си и поради студа изглеждаха като от лед. Ала *доносникът* се обливаше в пот, струваше му се, че го обгръща студен саван; студен саван, метнат върху изгарящата рана, която някоя „ловна пушка“ щеше да запали в тялото му.

Още щом узна за убийството на Коласберна, *доносникът* намисли какво да лъже пред карабинерите. И при всяка подробност, която сега добавяше, при всеки нов щрих, като художник, който се отдръпва от картината, за да види резултата от нанесения детайл, той си казваше: „Превъзходно! Няма какво повече да се добавя!“ Но отново сякаш се приближаваше, за да нанася щрихи и да добавя, и докато разказваше на капитана, още по-трескаво оцветяваше и допълваше картината.

Ала капитанът знаеше от личното досие на *доносника* Калоджеро Дибела, по прякор „Попчето“, че измежду двете разклонения на мафията в селището (обясниха му, че ги наричат „коски“, което означава гъста корона листа на ангинар) този човек беше приближен, ако ли не и замесен, в оня клон, който несъмнено имаше отношение, макар и недоказано, към предприемаческата работа; докато другото разклонение, основано от по-млади и по-безстрашни хора, имаше работа с контрабандата на американски цигари, защото С. беше приморско селище. И така той очакваше лъжливите сведения на *доносника*, но все пак мислеше, че ще бъде полезно да го понаблюдава как ще се държи, докато лъже.

Капитанът слушаше, без да го прекъсва, и като кимаше от време на време одобрително, още повече го смущаваше. В същото време Белоди мислеше за ония *доносници*, чиито кости сега лежах под

тънкия слой пръст и сухи листа из дебрите на Апенините; жалки хора, окаляни от страх и пороци, те поставяха на карта живота си и по острието на лъжата, лавирайки между партизаните и фашистите, непрекъснато играеха своя смъртен танец. Единственото човешко нещо, останало у тях, беше тази продължителна агония, в която бяха тласнати от подлостта си; заради този страх от смъртта те ежедневно излагаха живота си на опасност; докато най-сетне удряше часът на окончателната, на истинската им смърт и двойствената им игра, ежечасното им умиране секваше.

И *доносникът* от С. бе поставил на карта живота си: някой ден едното или другото разклонение на мафията щеше да го ликвидира — с изстрел от двуцевка или с откос от автомат — защото двете разклонения се различаваха и в употребата на оръжието. Но между мафията и карабинерите, между които той играеше своя хазарт, смъртта можеше да дойде само от едната страна. Тук, при карабинерите, не го заплашваше смъртта; тук беше този рус, грижливо избърснат мъж, пристегнат в мундира; този мъж, който изяждаше буква „с“, когато говореше, който не повишаваше тон и не го угнетяваше с презрението си; и все пак той представляваше закона — опасен като самата смърт; *доносникът* не мислеше, че законът се поражда от разума, че представлява самия човешки разум; за него законът беше олицетворен в един човек и зависеше от неговите мисли и настроения, от одраскването му при бръснене или от хубавото кафе, което е изпил; за *доносника* законът беше нещо съвсем безразсъдно и всеки момент зависеше от този, който заповядва: от общинския пазач или старшията, от квестора или съдията — изобщо от този, в чиито ръце е силата. *Доносникът* никога не беше вярвал и не можеше да повярва, че писаните закони са неизменни и еднакви за всички: на света имаше богати и бедни, образовани и невежи хора и между тях стояха носителите на закона, които упражняваха властта си над едните, а другите трябваше да закрилят и защитават. Между богатите и бедните, между образованите и невежите имаше стена, преграда от бодлив тел. И този човек, който бе извършвал кражби и бе изтърпял присъда, който служеше на мафията и посредничеше на лихварите, който шпионираше, сега търсеше само един процеп в стената, една пролука в бодливата преграда. Скоро щеше да има в ръцете си малък капитал и щеше да си отвори дюкян; най-големия си син той беше дал

да учи в семинария, за да стане свещеник или пък да излезе, преди да са го ръкоположили, и да стане адвокат — по-добре, отколкото поп. Премине ли се стената, законът вече не е страшен. И колко хубаво щеше да бъде да гледа оттам ония, които са останали зад стената, зад бодливия тел! И тъй, терзан от страх, мечтаейки за своето бъдещо спокойствие, изградено върху низости и безчестие, той все пак малко се поуспокояваше. А в това време някъде се лееше смъртоносният куршум за него.

Но капитан Белоди, който бе роден в Парма, в областта Емилия, републиканец по силата на семейните си традиции и поради лични убеждения, се бе заел с тъй наречения в миналото „военен занаят“. Той изпълняваше службата си в полицейския корпус с вярата на човек, участвувал в революция, която бе установила своя закон за свобода и справедливост — закона на републиката, — на който той служеше и заставяше другите да зачитат. И ако той все още продължаваше да носи мундира, надянат поради непредвидени обстоятелства, ако все още не бе напуснал службата си, за да стане адвокат — професия, която му бе предопределена, — то това беше само защото с всеки изминат ден служенето на закона на републиката ставаше все по-трудно. *Доносникът* би се объркал, ако знаеше, че пред него седи един човек, един карабинер, при това офицер, отнасящ се към собствената си власт, както хирургът към ланцета — инструмент, който трябва да се употребява предпазливо, точно и уверено; един човек, който считаше закона и всяко действие на закона като възплъщение на справедливостта. Изобщо неговият занаят беше труден и горчив; а *доносникът* считаше Белоди за щастлив, изпълнен с онова щастие, което дават силата и самовластието и което е толкова по-голямо, колкото по-силни са страданията, причинени от теб на другите хора.

Попчето развиваше пред капитана своята лъжлива версия, тъй както продавачът в магазина развива топовете басма пред очите на селянките. Прякорът, който носеше, произлизаше от неизчерпаемостта му и лицемерно сладкодумство. Но сега, пред мълчанието на капитана, неговата хитрост сякаш се пропукваше и думите му звучаха пискливо и плачевно: лъжливата версия ставаше все по-непоследователна и неправдоподобна.

— Не мислите ли — запита по едно време капитанът спокойно, с дружески и доверчив тон, — не мислите ли, че по-полезно ще бъде да

се потърсят причините в други обстоятелства? — От гърленото емилианско произношение на буквата „с“ последната дума прозвуча неясно и като че увисна сама във въздуха; това отвлече *доносника* за миг от неговите тревоги.

Попчето не отговори.

— Не мислите ли, че Коласберна може да е убит, да речем, поради някакви причини, свързани с професионалните интереси? Затова, че не е приел известни предложения, затова, че независимо от заплахите той е продължавал да наема всички търгове, които може да изпълни?

Ония, които по-рано, преди капитан Белоди, седяха в този кабинет, обикновено се обръщаха към *доносника* с въпроси, чийто явен смисъл или заплашителен тон го караха да си представя, че ще бъде интерниран под полицейски надзор или даден под съд за лихварство и това внушаваше на Попчето не страх, а известна увереност; отношенията им бяха ясни — полицаите го принуждаваха да върши подлости и той трябваше да извърши това, което бе достатъчно, за да ги успокои и да им се подмаже. Но с такъв човек, който ти говори любезно и доверчиво, нещата стават другояче. Затова на въпроса на капитана той отвърна с едно неопределено движение на ръцете и главата, което означаваше „Да, възможно е.“

— А вие — продължи капитанът, без да променя тона си — не знаете ли някой, който е заинтересован в тези работи? Думата ми е не за тези, които наемат търгове, а за ония хора, които не работят в бранша, но имат сметка да оказват помощ, да покровителствуват... За мен е достатъчно да узная името на човека, който преди няколко месеца е направил известни предложения на Коласберна. Нали разбирате, само предложения и нищо повече...

— Не зная нищо — отвърна *доносникът* и неговото шпионско вдъхновение, поощрено от любезността на капитана, се издигна високо като чучулига и изпя радостни трели за това, че можеше да причини страдания на други хора. — Не зная нищо, но като се мъча да отгатна така наслуки, струва ми се, че предложенията ги е направил Чичо Ла Роза или Саро Пицуко... — Сега стремителният радостен полет се превърна в падане, падане на камък, насочен към центъра на неговото същество, на неговия страх.

— Пак има запитване в парламента — заяви негово превъзходителство. — „Известно ли ви е за последните кървави събития в Сицилия и какви мерки смятате да предприемете“ и така нататък, и така нататък... Както винаги пак от комунистите. Вероятно имат пред вид убийството на оня предприемач... как се казваше?

— Коласберна, ваше превъзходителство.

— Коласберна... Струва ми се, той беше комунист.

— Социалист, ваше превъзходителство.

— Вие винаги правите тази разлика. Вие сте упорит, приятелю мой, позволете ми да ви го кажа. Комунист, социалист — има ли разлика?

— В сегашната обстановка...

— За бога, не ми обяснявайте! И аз попрочитвам вестници, знаете...

— Но аз никога не бих си позволил...

— Отлично... Значи, за да не се допусне този...

— Коласберна.

— ... този Коласберна да се превърне в мъченик за комунистическата... извинете... за социалистическата идея... веднага да се установи кой го е убил, веднага, незабавно, за да може министърът да отговори, че Коласберна е жертва на користни цели или на ревност и че всичко това няма нищо общо с политиката.

— Следствието върви добре. Несъмнено убийството е дело на мафията и то няма нищо общо с политиката. Капитан Белоди...

— Кой е този Белоди?

— Командува карабинерската рота в К., в Сицилия е от няколко месеца.

— Ето, стигнахме до най-важния въпрос! Отдавна трябваше да ви говоря за този Белоди. Той, драги приятелю, е човек, който навсякъде вижда мафия, той е от тези северняци, на които главата им е пълна с предразсъдъци и още щом слязат от ферибота, започват да виждат мафиоти по всеки ъгъл... И ако той потвърди, че Коласберна е убит от мафията, тогава ще я оцапаме... Не знам дали сте чели какво е заявил той пред един журналист преди няколко седмици по повод ограбването на оня селянин... как се казваше?

— Мендолия.

— Да, Мендолия... Наговорил е такива неща, че да ти настръхнат косите. Че мафията съществува, че тя е една силна организация и контролира всичко: стадата, зеленчуците, обществените строежи и античните гръцки вази дори... Това за гръцките вази е неокачествимо, достойно за фейлетон... Но за бога, повече сериозност, казвам аз... Вие вярвате ли в мафията?

— Вижте какво...

— А вие?

— Не вярвам.

— Отлично. Значи, ние и двамата сме сицилийци и не вярваме в мафията; а вие, който, струва ми се, вярвате в нея, трябва да се убедите само от този факт. Но аз ви разбирам: вие не сте сицилиец, а предразсъдъците трудно се изкореняват. С течение на времето ще се убедите, че това е само една измислица... Но през това време, за бога, следете внимателно разследванията на този Белоди... А пък вие, щом не вярвате в мафията, помъчете се да направите нещо, изпратете някой, който умее тия работи, който няма да се заяде с Белоди, но който... *Ima summis mutare*^[1]. Разбирате ли латински? Искам да кажа, не латинския на Хораций, а моя.

От пет дни бе изчезнал Паоло Николози, по професия градинар, роден в Б. на 14 декември 1920 година, постоянно живущ в С. на улица Кавур № 97. На четвъртия ден жена му, съвсем отчаяна, бе отишла пак при старшията и старшията се зае сериозно с тази работа. Докладът му беше на масата на капитан Белоди и с червен молив бяха подчертани думите: „*Улица Кавур № 97*“. Капитанът се разхождаше нервно из стаята и пушеше: той чакаше да му донесат от архивата и от прокуратурата сведения за Паоло Николози — дали е бил осъждан, или подвеждан под отговорност.

Изстрелите върху Коласберна бяха дошли от ъгъла на улица Кавур и площад Гарибалди. След като е стрелял, убиецът, разбира се, не е излязъл на площада, където се е намирал автобусът с петдесетина пътници, а на няколко метра от убития — продавачът на кифли. Логично бе да се предположи, че е избягал по улица Кавур. На тази улица, на номер деветдесет и седми, живееше Николози. Било е шест и половина часът сутринта, Николози е трябвало да отиде да подкастрира

дървета в местността Фондакело — се казваше в доклада, — която отстои на около един час път; може би докато убиецът е бягал по улица Кавур, Николози е излизал от къщи. Той е познал убиеца. Но кой знае и още колко хора са го видели: убиецът можеше да бъде сигурен, че Николози, както и продавачът на кифли, и другите хора ще мълчат — ако се предположи, че той е бил човек от селото или пък просто познат в селото; но едно такова престъпление можеше да извърши само наемен убиец, дошъл отдалеч — в това отношение Америка дава пример.

„Никакви фантазии!“ — го бе посъветвал майорът. Добре, никакви фантазии. Но Сицилия цялата е само фантазия — и как би могъл да се оправиш в нея без фантазия? „Нищо друго, само фактите!“ В случая фактите бяха следните: някой си Коласберна бе убит, докато се качвал в автобуса за Палермо, в шест и половина сутринта на площад Гарибалди; убиецът е стрелял от ъгъла на улица Кавур и площад Гарибалди и е избягал по улица Кавур.

В същия ден, по същото време, друг човек, който живее на същата улица Кавур, е излизал или се е канел да излиза от къщи: той е трябвало да се върне вечерта, както обикновено, в часа на вечерната молитва — така казва жена му, — но не се връща и оттогава има вече пет дни. В чифлика във Фондакело казват, че не са го виждали: очаквали го същия ден, но той не дошъл. Изчезнал с мулето и със сечивата си за работа; по този път от шест-седем километра между вратата на своята къща и чифлика във Фондакело той е изчезнал безследно.

Ако Николози е осъждан или изобщо свързан с престъпния свят, може да се предположи, че е избягал или пък, че са си разчистили стари сметки с него и са заличили всякакви следи. Но ако той не е осъждан, ако няма причини за едно малко или много обмислено бягство, ако е човек, който няма да плаща стари сметки и няма преки или косвени отношения с престъпния свят, тогава неговото изчезване е конкретно свързано с убийството на Коласберна и тук няма никаква фантазия.

Засега капитанът отхвърляше възможността, че в изчезването на Николози може да има пръст жена му: тоест отхвърляше „причините на ревност“, за които винаги се хващаха както мафията, така и полицията.

Още от времето, когато сред стихналата зала оркестърът спира внезапно и от сцената за пръв път се разнася викът: „Убиха Туриду!“, който кара любителите на опера да изтръпнат от ужас, в криминалните статистики на Сицилия — като в комбинациите на „лото“ — се е установило едно постоянно числено съотношение между рогоносците и убитите любовници. Убийството поради ревност се разкрива незабавно и това представлява успех на полицията. За убийството поради ревност наказанието е леко, а това вече е успех за мафията. Животът подражава на изкуството: Туриду Мака, убит от музиката на Маскани и ножа на Алфио, намери мястото си в туристическите карти на Сицилия и по масите за аутопсия. Но понякога ставаше обратното: злото постигаше последователите на Алфио, които биваха убити от нож или от двуцевка, за щастие вече без музика. Ала сега в момента капитан Белоди не се досещаше за това и по-късно щеше да заплати за своята недосетливост с едно „леко мъмрене“.

Подофицерите Д'Антонa и Питроне донесоха сведения за Паоло Николози от прокуратурата и от архивата: нямаше нищо, нито присъди, нито следствени дела. Капитанът бе доволен от това и същевременно гореше от нетърпение: искаше незабавно да отиде в С., да поговори с жената на Николози, с някой приятел на изчезналия и със старшията и да разпита хората от чифлика във Фондакело; а след като прецени дали е уместно, да разпита и ония Ла Роза и Пицуко, които *доносникът* му бе посочил.

Вече бе станало обед. Капитанът нареди да приготвят автомобила и бързо се отправи към бюфета; от възбуждение му се искаше да пее и наистина докато слизаше, той си тананикаше; хапна два сандвича и пи едно горещо кафе, което бюфетчията-карабинер му приготвяше с особено старание и със специално количество кафе; като всеки неаполитанец бюфетчията прилагаше цялото си умение, за да събуди чувство на особено благоразположение у началството.

Денят беше прохладен, но слънчев, пейзажът — съвсем ясен: дърветата, нивите и скалите изглеждаха ледено крехки, сякаш само един порив на вятъра или някакъв тласък можеше да ги строши като стъкло. Дори и въздухът, разтърсван от мотора на малолитражката „Фиат-600“, трептеше като стъкло. Големи черни птици прелитаха наоколо като в стъклен лабиринт: ту изведнъж променяха посоката на полета си, ту се спущаха надолу или се виеха отвесно, сякаш се

блъскаха о невидими стени. По пътя нямаше никой. На задната седалка подофицерът Д'Антон държеше автомата с дулото навън от прозореца, пръстът му бе на спусъка. По този път преди един месец беше спрял рейсът, който пътуваше от С. за К., и всички пътници — ограбени. Крадците, все млади момчета, вече се намираха в затвора „Сан Франциско“.

Подофицерът тревожно поглеждаше пътя и мислеше за заплата си и за разходите, за жена си и за заплата, за телевизора и за заплата, за болните си деца и пак за заплата! Шофьорът-карабинер пък си мислеше за филма „Европа през нощта“, който бе гледал предната вечер: „Нима героят беше истински мъж? Как е възможно? Що за мъж?“ Ала зад тази мисъл, която беше по-скоро зрителна представа, се спотайваше друга, скрита, за да не я разбере капитанът, предизвикана от грижата, че не беше ял в участъка и кой знае дали щеше да свари да се нахрани при карабинерите в С.; но капитанът беше дявол-човек и отгатна мисълта му; каза, че в С. те двамата — подофицерът и шофьорът — ще трябва да се погрижат да хапнат нещо; съжаляваше, че не е помислил за това, преди да тръгнат. Шофьорът се изчерви и си помисли: „Добряк е, ама четете мислите в главата ми“, защото това не беше за пръв път. Подофицерът пък заяви, че няма апетит и може да не яде чак до следващия ден.

В С. старшията, който не бе предупреден за идването им, изскочи навън да ги посрещне с пълна уста, цял почервениял от изненада и раздразнение: агнешкото печено, което остана в чинията, щеше да изстине и нямаше да бъде вкусно, а затопляш ли го — става още по-лошо; агнешкото се яде топло, докато още капе мазнината му и ухае на черен пипер. Стига! Да се покаем и да видим какви новини ни носят.

И новини наистина имаше. Старшията кимна одобрително, но в действителност не беше напълно убеден, че между убийството на Коласберна и изчезването на Николози има някаква връзка. Нареди да повикат двама-трима приятели на Николози, щурей му и вдовицата; точно така каза на карабинера — „вдовицата“; той не се съмняваше, че Николози е мъртъв: такъв тих човек като Николози не може да изчезне за дълго време, освен ако е мъртъв. Докато чакаха, старшията предложи на капитана да хапне. Капитанът отказа, като заяви, че вече е ял. „Аха, значи, ти си се наял“ — помисли си старшията и раздразнението му застина като лойта около агнешките котлети.

Вдовицата беше хубавичка: косите ѝ бяха кестеняви, очите черни, лицето нежно и ведро, но на устата ѝ трепкаше лукава усмивка. Не беше свенлива. Говореше на разбираем диалект и не стана нужда старшията да превежда на капитана; капитанът питаше самата жена за значението на някои думи и тя от време на време успяваше да намери италианската дума или с някой израз пак на диалект обясняваше неразбраното. В живота си капитанът бе срещал много сицилийци — между партизаните, а после сред карабинерите; той бе чел Джовани Мели с бележките на Франческо Ланца и стиховете на Иняцио Бутита с преводите на Куазимодо.

В оная утрин мъжът ѝ станал към шест часа. Тя го чула, че става, без да запали лампата, за да не я разбуди: така правел всяка заран, той бил много внимателен съпруг; тя каза точно така „беше“ — относно съдбата на мъжа си тя очевидно споделяше мнението на старшията. Но тя както всяка заран се събудила; и както всяка заран му казала: „Кафето ти е готово в бюфета, трябва само да го стоплиш“ и отново заспала, всъщност не заспала, а се унесла в полудрямка. Чувала, че мъжът ѝ ходи из кухнята, после го чула да слиза по стълбите и да отваря откъм пътя вратата на яхъра. През това време, докато мъжът ѝ оседлавал мулето — пет-десет минути, — отново заспала; разбудил я металически звук: мъжът ѝ се бил върнал горе да вземе цигарите си и опипвайки в тъмното върху нощното шкафче, съборил малкия сребърен медальон, във форма на „сърце господне“, подарък от леля ѝ — нейна леля, игуменка в манастира „Света Дева“. Тя била вече почти съвсем будна и запитала: „Какво става?“ Мъжът ѝ отвърнал: „Нищо, спи, спи! Бях забравил цигарите си.“ — „Запали лампата“ — рекла тя, защото сънят ѝ бил вече нарушен. Мъжът ѝ казал, че няма нужда от светлина, а после я запитал дали е чула наблизо два изстрела, или той я събудил, като свалил, без да иска, медальона; защото той бил такъв човек — можел цял ден да се измъчва, задето я събудил: обичал я наистина.

— А вие чухте ли двата изстрела?

— Не, аз спя леко и чувам шумовете в къщи, стъпките на мъжа ми, ала навън може да пускат ракети в чест на света Розалия, пак няма да се събудя.

— А после какво стана?

— После аз запалих лампата, малката лампа, която стои до леглото ми. Надигнах се в леглото и запитах какво се е случило, защо са стреляли. Мъжът ми отвърна: „Не знам, но видях да тича...“

— Кого? — запита капитанът, обзет от неочаквано вълнение, и се наклони към жената.

Внезапна уплаха разстрои чертите на лицето ѝ и за миг жената стана грозна.

Капитанът се облегна отново на стола и повтори:

— Кого?

— Той каза някакво име, което не си спомням, или може би някакъв прякор. Да, ако си го припомня, може би ще излезе прякор.

Тя употреби думата „инджуриа“ и за пръв път капитанът се възползува от преводаческите способности на старшията.

— Това значи обидно прозвище — обясни старшията, — тук почти всички имат прозвища, повечето от които са много оскърбителни.

— Може да е било прякор — рече капитанът, — но може да е било и някое странно презиме, подобно на прякор... Вие не сте ли чували преди това никога презимето или прякора, който произнесе вашият мъж?... Помъчете се да си спомните: това е много важно.

— Комай не съм го чувала никога преди това.

— Помъчете се да си спомните... А докато си спомните, разправете ми какво друго каза или направи вашият мъж.

— Не каза повече нищо, излезе.

От няколко минути — от оня миг, когато жената внезапно показва, че се изплаши — върху лицето на старшията бе застинала гримаса на заплашителна недоверчивост. Според старшията сега беше удобният момент да засили страха ѝ, така да я изплаши, че да я принуди да каже това име или прякор. Че се е запечатило в ума ѝ — запечатило се е — в това той не се съмняваше, както не се съмняваше, че има бог. Но капитанът бе станал необикновено любезен. „Той комай си представлява, че е Арсен Люпен?“ — мислеше си старшията и в далечните си читателски спомени бъркаше крадеца с полицай.

— Помъчете се да си спомните този прякор — рече капитанът, — а през това време старшията ще бъде така любезен да ни почерпи с кафе.

„Сега пък и кафе — помисли си старшията, — вярно е, че не бива да я хока, ама пък и кафе отгоре...“ — ала отвърна:

— Слушам.

Капитанът заговори за Сицилия, която била най-красива там, където е най-стръмна и най-гола. И за сицилийците, които били умни хора: един археолог му разправял с каква сръчност, старание и внимателност умеят да работят селяните в разкопките — по-добре от подготвените работници от север. И не било вярно, че сицилийците са мързеливи, непредприемчиви.

Донесоха кафето, а той все още говореше за Сицилия и за сицилийците. Жената изпи кафето на малки глътки, с такъв изящен маниер, сякаш не беше съпруга на градинар.

Преглеждайки литературната панорама на Сицилия, от Верга до „Гепардът“, капитанът се беше спрял върху този особен литературен жанр, към който, както казваше той, принадлежат прякорите, изразяващи често само с една дума цял характер.

Нито жената, нито старшията разбираха добре това, което слушат. Но някои неща, които умът не разбира, разбира ги сърцето; и в техните сърца на сицилийци думите на капитана отекваха като музика. „Приятно е да го слушаш, когато говори“ — помисли си жената, а старшията си рече: „Колкото за приказки, бива те, умееш да приказваш по-добре и от Терачини.“ Според старшията, като се оставят настрана политическите му убеждения, Терачини беше най-големият оратор, когото бе слушал на всички митинги, на които ходеше по служебно задължение.

— Има прякори, които изразяват външните черти или недостатъци на човека — продължаваше капитанът, — а други — моралните му качества. Има трети, свързани с някое забележително събитие или приключение в живота му. Освен това съществуват и наследствени прякори, разпространени върху цялото семейство, нанесени дори и в общинските регистри за имотното състояние... Но да започнем поред! Прякори, които изразяват външни черти или недостатъци, най-обикновените са: Едноокия, Куция, Сакатия, Левака... Онова, което каза мъжът ви, не приличаше ли на тези?

— Не — отговори жената и поклати глава.

Капитанът продължи.

— Други изразяват приликата с животни, дървета, предмети... Например Котето — за човек, който има сиви очи или нещо друго, което го прави да прилича на котка... Познавах одного, когото наричаха Тополата, защото беше много висок и трепереше, когато ходи: така ми обясниха... После с предмети: да видим някои прякори, които изразяват прилика с предмети...

— Аз познавам одного, когото наричат Бутилката — заяви старшията, — и наистина мяза на бутилка.

— Ако разрешите — намеси се карабинерът Спозито, който седеше неподвижен и го бяха забравили изобщо, — ако разрешите, и аз мога да ви кажа такива прякори: Фенера, за човек, който има изпъкнали очи; Варената круша, за някой, който е поразен от не знам каква болест; Кайсията, не знам как да го обясня, може би заради безизразното му лице; Просфората, защото има бяло и кръгло лице като просфора...

Старшията се изкашля многозначително: той не позволяваше в негово присъствие да се прави шеговит намек за лица и неща, които така или иначе са свързани с религията. Спозито млъкна.

Капитанът погледна въпросително жената. Тя поклати глава няколко пъти отрицателно. Старшията се наведе напред и я загледа гневно — очите му се бяха превърнали в две воднисти цепнатини. Жената трепна и внезапно произнесе: „Дзекинета“, сякаш името бе изплувало в паметта ѝ изведнъж.

— Дзекинета — сицилийска хазартна игра — преведе веднага Спозито, — играе се с карти...

Старшията го изгледа сърдито: урокът по филология бе свършил, сега вече знаеха името и нямаше значение дали то означава хазартна игра, или светец от рая. От възбуждение сега в ушите му отекваха победоносно ловни рогове — най-сетне узнаха тайната.

Ала капитанът неочаквано усети пристъп на мрачно униние, чувство на разочарование, на безсилие. Това име или прякор, каквото и да беше, най-после изскочи: но едва в момента, когато жената долови в очите на старшията ужасна закана за насилие и произвол. Може би тя помнеше прякора още оттогава, когато мъжът ѝ го бе произнесъл, и не беше вярно, че го е забравила. Или може би бе изплувал в паметта ѝ при внезапната уплаха и отчаяние. Но ако не беше старшията, ако не беше това възплъщение на насилието — този добродушен, пълен човек,

който изведнъж се превръща в лавина от заплахи, — нямаше да стигнат до никакъв резултат.

— Дайте ми време колкото да се обръсна — заяви старшията — и ще узная дали този Дзекинета е оттук. Моят бръснар познава всички.

— Върви — рече капитанът уморено, а старшията се запита: „Какво го прихващат?“

В разочарованието си капитанът бе обзет и от тъга по родния край: слънчевият лъч, който падаше върху писалището и позлатяваше ивицата прах, сякаш огряваше палавите момичета на велосипеди по пътищата на Емилия, филигранните очертания на дърветата по бялото небе и една голяма къща в края на града, там, където започва полето; един дом, който, огрян от светлината на спомена и от залеза, му ставаше още по-мил и скъп, но в който „теб те няма там сега, в часа на древния вечерен обичай“, както бе писал един поет от неговия край за своя умрял брат; и сега, обзет от жалост към самия себе си и от разочарование, далеч от родния край, капитанът се чувствуваше едва ли не като умрял.

Жената го гледаше боязливо, между тях беше слънчевият лъч, който падаше върху писалището и ги разделяше — двамата сякаш бяха безкрайно далече един от друг: капитанът изживяваше някакво чувство за нереалност, а жената — ужасен кошмар.

— Какъв човек беше мъжът ви? — запита капитанът и тутакси откри, че съвсем естествено отправи въпроса така, сякаш оня беше вече мъртъв.

Жената не го разбра, защото бе потънала в собствените си мисли.

— Искам да зная какъв характер имаше, какви навици, какви приятели.

— Добър беше: знаеше само работата и дома. В дните, когато не работеше, отиваше да прекара няколко часа в клуба на земеделските работници. Неделен ден ходехме заедно на кино. Имаше малко приятели, все добри хора: брата на кмета, един общински пазач...

— Никога ли не е имал разпавии, спорове за работата, неприятели?

— Никога, напротив, той бе обичан от всички, не беше тукашен, но тук пришелците винаги се чувствуват добре.

— Значи, не беше оттук. А вие как се запознахте с него?

— Той се запозна с мен на една сватба: един мой роднина се женеше за момиче от неговото село, аз бях отишла на сватбата с брат си. Той ме видял там и когато моят роднина се върна от сватбеното си пътешествие, той му поръчал да дойде при баща ми, за да иска ръката ми. Баща ми първо разпитал за него и после говори с мен: „Добър момък е, казва, има златен занаят“, а аз му отвърнах, че не си спомням лицето му дори, че искам да се запозная най-напред. И един неделен ден той пристигна у дома, не за годеж, а така, на гости. Говори много малко и през цялото време ме гледаше, като че беше омаян. „Омагьосан е, казваше моят роднина, сякаш си му направила магия...“ Но той приказваше така на шега. Тогава склоних да се омъжа за него.

— Обичахте ли го?

— Разбира се, нали бяхме женени.

Старшията се върна. Целият ухаеше на бръснарски одеколон.

— Нищо — рече той, отмести се зад раменете на жената и започна да прави някакви неистови знаци на капитана, които означаваха, че трябва да се отпрати жената; че е научил невероятни неща за нея; „Какъв ти Дзекинета — други неща има“ — казваше едната му ръка, размахвана на височината на главата.

Жената бе отпратена. Старшията задъхан изтърси новината, че тя имала любовник: някой си Пасерело, инкасатор в електрокомпанията. Сведението е сигурно, научено от дон Чичо, бръснаря.

Капитанът не изрази учудване, а отново запита за Дзекинета, като по този начин отхвърли стария навик да се обяснява всичко с причините на ревност при едно престъпление, което даваше възможност за това.

— Дон Чичо — заяви старшията — казва, че е изключено да има в селото човек с това презиме или прозвище: а по тия въпроси дон Чичо има последната дума, като касационен съд... И щом той казва, че клетият Николози е бил рогоносец, можем да сложим печат и гербова марка и да бъдем сигурни, че това е така. Значи, трябва да хванем този Пасерело и да го понатиснем малко...

— Не — рече капитанът, — ще направим една малка разходка, ще отидем на гости на твоя колега в Б.

— Разбрано — отвърна старшията, но остана недоволен.

През целия път до Б. пътуваха смълчани покрай спокойното море, в което погасваха багрите на небето.

Намериха старшията в участъка. На масата му на видно място лежеше една папка с документи — личното досие на Диего Маркика, наречен Дзекинета, от няколко месеца освободен от затвора поради амнистия; върху писалището на старшията се виждаше и друга папка с някои секретни сведения относно играта дзекинета, която Маркика имал навика да играе в клуба на ловците: той губел крупни суми и ги плащал с готовност — нещо, което за един безработен земеделски ратай практически би било невъзможно, ако нямаше тайни и несъмнено незаконни доходи.

Роден през 1917 година, Маркика започнал своята кариера през 1935 година с кражба чрез взлом, за което бил осъден. В 1938 година извършил предумишлен палеж; ония, които спомогнали със свидетелските си показания да бъде осъден за кражбата, намерили снопите си изгорени на хармана; поради недостатъчни доказателства бил освободен. През август 1943 извършил въоръжен обир, укривал военни оръжия, участвувал в престъпна организация; съден от американците и после освободен (не беше ясно въз основа на какво). В 1946 е бил член на въоръжена банда: хванат при една престрелка с карабинерите — осъден. В 1951 извършил убийство, но поради недоказаност бил освободен. В 1955 направил опит за убийство при сбиване; осъден. Интересен беше случаят с обвинението в убийство, което е имал през 1951 година: според признанията на неговите съучастници, направени пред карабинерите, убийството е било поръчано; после признанията, разбира се, се стопили в следствия участък като сняг: двамата, които си признали, в съда показали на съдията и на лекарите синини, ожулвания и подутини на ставите, които, разбира се, се дължали на изтезанията в участъка. Любопитно беше, че Маркика, който единствен не проговорил, не бе показал на съдията никаква синина. Един подофицер и двама карабинери били подведени под отговорност затова, че изтръгнали признания с насилие, но били освободени поради „несъстамерността на деянието“. Следователно признанията безусловно са били приети като доброволни, но случаят не е бил преразглеждан или пък може би преписката още се търкаляше от едно място на друго в лабиринта на правосъдието.

Сведенията определяха Маркика като много ловък и предпазлив престъпник, наемен убиец, в когото подстрекателите можеха да имат

абсолютно доверие, ала когато играе на карти или пие — способен да избухне неочаквано, както показваше опитът за убийство при сбиване. Към досието му имаше и някакъв доклад на полицията относно един митинг, устроен от депутата Ливини. Ливини се появил на централния балкон на дома Алварес, заобиколен от цвета на местната мафия: от дясната му страна бил деканът на мафиотите дон Калоджеро Гуичардо, а от лявата — Маркика. Произнасяйки своята реч, депутатът заявил дословно следното: „Обвиняват ме, че поддържам връзки с мафиоти и следователно с мафията, но аз ви казвам, че досега не съм успял да разбера какво е това мафия и дали изобщо съществува. И с чиста съвест на католик и гражданин мога да ви се закълна, че досега в живота си не съм познавал нито един мафиот.“ В този момент откъм края на площада, откъм улица Ла Лумия, където обикновено се събирали комунистите, когато техните противници устройвали митинги, прозвучал съвсем ясно въпрос: „А тия до вас какви са? Семинаристи ли?“ Сред тълпата се разнесъл смях, а депутатът, сякаш не чувайки въпроса, започнал енергично да излага своята програма за възстановяване на селското стопанство.

Този доклад, поставен между сведенията в досието на Маркика, служеше като предупреждение за покровителството, на което той можеше да разчита при евентуално арестуване. Старшията от Б. си знаеше работата.

— Разшивали са се нещо — рече старият, — разшивали са се и това не ми харесва: ченгетата кроят нещо.

— Кроят, вятър — заяви младият.

— Не си втълпявай, че всички полицаи са глупави: има и други, които на такъв като тебе могат да му свалят обувките от краката и ти ще си ходиш бос, без да усетиш... Спомням си, че през тридесет и пета тук имаше един подофицер, който душеше като копой, пък и лицето му беше кучешко... Случеше ли се нещо, веднага попадаше по следите и те хващаше тъй, както се хваща току-що отбито от майка си зайче. Как душеше, този кучи син... той беше роден за полицаи, така както някои се раждат за попове или за рогоносци. Да не мислиш, че някой е рогоносец, защото жените му поставят рога, или пък друг става поп, защото в известен момент чувства призивание към това:

така се раждат. Човек не става полицай затова, че трябва да се залови с нещо или пък защото е прочел обявление за набиране на полицаи: става полицай, защото е роден за полицай. Говоря за тези, които са истински полицаи. Но има и такива, горките, които са ангелски души — тях аз не ги наричам полицаи. Един такъв благороден човек като оня старшия, който беше тук през време на войната, как се казваше, оня, дето беше добре с американците? Та нима такъв човек ще го наречеш полицай? Той ни правеше услуги, ама и ние му отвъряхме — цели дамаджани с олио и сандъци с макарони. Благороден човек. Ето, той не беше роден за полицай, но не беше и глупав... Ние наричаме полицаи всички, които носят на фуражките си кралската емблема с огнен пламък и инициалите В. Е....

— Едно време носеха В. Е.

— Да, вярно е, едно време: аз все забравям, че вече няма крал... Между тях има глупаци, има благородни хора, има и истински полицаи, родени полицаи. Така е и с поповете: нима можеш да смяташ отец Фрацо за поп? Единственото хубаво нещо, което може да се каже за него, е, че е добър баща. Ала отец Спина — това е човек, роден за поп.

— А рогоносците?

— Сега ще ти обясня и за тях. Някой разкрива любовните връзки на жена си и в къщи се леят кърви — такъв човек не е роден рогоносец. Но друг се преструва, че нищо не вижда или се примирява да бъде рогоносец — това значи, че е роден рогоносец... Сега ще ти кажа какво значи роден полицай. Пристига някой полицай в селото, ти започваш да се сближаваш с него, да му правиш услуги, да се подмазваш. Ако е женен, ходиш му на гости с жена си и жените ви стават приятелки. След като сте станали приятели, хората ви виждат все заедно и си мислят, че нищо не може да ви раздели. И ти започваш да се заблуждаваш, че той те смята за любезен човек, с добри чувства, човек, който му доказва приятелството си. Но за него ти си оставаш това, което е научил от книжата, скрити в канцеларията му. Щом веднъж си нарушил закона, той гледа всеки миг на тебе като на престъпник, дори и тогава, когато пиете кафе в гостната. И извършиш ли нещо нередно, макар и съвсем дребно, макар и да сте били сами двамата и да не е видял и господ, той като нищо ще те глоби. А представи си, ако извършиш нещо по-голямо... Спомням си, че през

двадесет и седма година тук имаше един старшия, който влизаше и излизаше в къщата ми като у дома си: нямаше ден жена му и децата му да не дойдат у дома. Бяхме толкова близки, че малкият му син, дете на три години, викаше на жена ми „леля“. И един ден ето ти го пристига у дома с нареждане да ме арестува. Зная, това му е служебно задължение, пък и тогава бяха лоши времена, тук беше Мори... Ала как се държеше той с мене, като че ли никога не сме се виждали, като че ли не сме се познавали... А пък как се отнесъл и с жена ми, когато отишла в участъка да научи нещо за мене — като бясно куче... Право казва поговорката: „Поведеш ли се с ченгетата — пригответи си вино и тютюн“. И наистина с този старшия що вино се изпи, що тютюн се изпуши! Пиеше виното ми и ми пушеше цигарите до пресита.

— През двадесет и седма беше фашистко — рече младият, — времената бяха съвсем други: Мусолини поставяше депутатите и управниците, правеше си каквото му скимне. А сега народът избира депутатите и кметовете.

— Народът — изкиска се старият, — народът... Народът си беше рогоносец и рогоносец си остава. Разликата е само в това, че фашизмът бе закачил само едно-единствено знаме на рогата на народа, а демокрацията оставя всеки да развява на собствените си рога каквото цвят му се харесва... Но да се върна на думите си: съществуват не само отделни хора, родени рогоносци, а и цели народи, които още от стари времена са си рогоносци и това се предава от поколение на поколение...

— Аз не се чувствавам рогоносец — заяви младият.

— Нито пък аз. Но ние, драги мой, ходим по рогата на другите, танцуваме по тях... — Старият стана и подскочи няколко пъти, като се мъчеше да представи равновесието и ритъма на скачането от рог на рог.

Младият се засмя: удоволствие беше да слушаш стария как говори. Понякога хладната и лукава жестокост, с която бе прочут в младостта си, хазартната пресметливост, ловкостта на ума и ръката му, изобщо всички „достоинства“, спечелили му уважението и страха, с които бе обкръжен, сякаш се отдръпваха от него като морето от брега, оставяйки върху пясъка на годините празните раковини на мъдростта му.

„Понякога старият става философ“ — мислеше си младият, който считаше философията за особен род игра с огледала, където натрупаните спомени от преживяното и представата за несигурното бъдеще се отразяват като неясни мисли и криви безформени образи на действителността. Ала в други моменти старият показваше истинския си лик и ето че отново се появяваше твърдият и безмилостен човек, какъвто някога е бил; интересно беше, че именно тогава, когато той произнасяше своите най-сурови и справедливи преценки за живота, от устата му като град се сипеха думите „рога“ и „рогоносци“, употребявани в най-различни значения и окраски, но винаги изразяващи презрение.

— Народ, демокрация — рече старият, като се оправи и седна отново на мястото си, задъхан от демонстрацията на умението си да ходи по чуждите рога, — това са красиви измислици, неща, измислени от хора, които седят по писалищата и знаят да пъхат думите една в друга, а после да пъхнат всички тези думи, с извинение, в задника на човечеството... С извинение, казвам, за човечеството... Гора от рога, по-гъста от гората Фикуца, когато наистина беше гора — ето какво е човечеството. И знаеш ли кой се забавлява да се разхожда по тия рога? Първо, запомни го добре — поповете, второ — политиците, които колкото повече говорят, че са с народа, че обичат народа, толкова по-здраво тъпчат по рогата му, и, трето, такива като мене и тебе... Вярно е, винаги има опасност да стъпиш накриво и да се наденеш на рогата. Опасност има както за мен, така и за поповете, и за политиците... Но дори и да пробият корема ми, рогата са си рога, а този, който ги носи — рогоносец... Доволен съм, дявол да го вземе, дори и да ми е зле, дори да умирам, пак ще бъда доволен, че те са рогоносците... Тъкмо се сетих: съмнявам се в оня рогоносец Попчето, сигурно той има пръст в това размърдване на ченгетата, иначе не може да бъде... Вчера ме срещна и целият пребледня, направи се, че не ме вижда и веднага изчезна... „Аз, казвам му, те оставих да доносничиш, защото зная, че трябва да се яде. Но трябва да доносничиш разумно, да не се нахвърляш срещу «светата черква» — черквата е свята и неприкосновена — значи, да не си посмьл да засегнеш свещения възел на другарите си, които представляваш и трябва да пазиш.“

И като продължи да се обръща все към Попчето, сякаш той беше пред него, старият заяви с хладна тържественост:

— Ако се нахвърляш срещу светата черква, аз, драги мой, с какво мога да ти помогна? С нищо... Мога само да ти кажа, че другарите ти ще те заличат от сърцата си.

И двамата останаха за миг смълчани, сякаш четяха заупокойна молитва за човека, който в техните сърца бе вече мъртъв. После старият рече:

— Що се отнася до Диего, ще го изпратя за два-три дни нанякъде да се поразсее, струва ми се, че има сестра в Генуа...

[1] Да подхване нещата издълбоко. ↑

Диего Маркика бе арестуван в клуба на ловците в девет часа вечерта.

Старшията от Б. искаше с един куршум да убие два заека, но успя да улучи само единия: той имаше намерение да изненада комарджиите и същевременно да арестува Диего. Ала всички играчи, в това число и Диего, бяха захласнати в играта на най-невинна „брискола“ — очевидно някой бе стоял на пост и беше забелязал приближаването на карабинерите.

Но така или иначе Диего, който отначало се противеше, а после стана покорен, бе поведен към участъка, следван от коментариите на хората. В ушите на Диего и карабинерите тези коментарии звучаха като израз на учудване и съжаление: „Но какво е направил? Нали си гледаше своята работа? Нали не пречеше на никого?“ Ала тайно, от ухо на ухо, всички единодушно изразяваха мнението, че Диего ще прекара остатъка от живота си в родните затвори.

И докато в Б. арестуваха Диего, в С. кабалистичният знак на смъртта вече се приближаваше към Попчето: това беше единствената перспектива — като се изключи безсмъртието на душата, — която му бе отредена.

Последните двадесет и четири часа от своя живот Калоджеро Дибела, наречен Попчето, прекара така, както понякога насън се случва на човек да броди из високи, гъсти и безкрайни лесове, където не прониква светлина и дърветата са бодливи като тръни. За пръв път, откакто бе станал *доносник*, той бе дал в ръцете на карабинерите една нишка, по която, ако умееха да я дърпат, биха могли да размотаят цялото кълбо от приятелски връзки и материални интереси; кълбо, в което бе вплетена и нишката на неговото съществуване. Досега неговите доноси обикновено засягаха лица, чужди на цялата тази плетеница от приятелски връзки и интереси — лекомислени младежи, които гледат вечер в киното някакъв обир и на следната заран отиват да спрат някой автобус, за да го ограбят; изобщо престъпници на дребно, беззащитни, лишени от покровителство хора. Ала този път работата беше съвсем друга: наистина той бе назовал две имена и единият от посочените — някой си Ла Роза — не влизах в играта, но второто име беше сигурна, вярна диря. Откакто го бе произнесъл, Попчето нямаше мира: страхът бе проникнал във всяка клетка на тялото му: сега като че

бяха стихнали и парливите болки в черния дроб, и мъчителното му сърцебиене.

В кафене „Гулино“ видя Пицуко, който искаше да го почерпи чашка пелин, както много пъти преди това се беше случвало. Отначало Пицуко остана изумен от отказа на Попчето и от бързото му отдалечаване, което приличаше на бягство, а после — тъй като не беше човек с буден ум — през целия ден размишляваше върху постъпката му.

От своя страна Попчето през целия ден се мъчеше да разгадае значението на предложението — горчивото питие той свързваше само със смъртта: за горчиво предателство — горчива смърт. Той съвсем бе забравил за всеизвестното пристрастие на Пицуко към горчивото питие, което според лекаря му бе докарало „цирозата“; разбира се, оня пиеше само сицилийски пелин, производство на фирмата „Братя Аверна“; с това горчиво питие Пицуко подкрепяше все още останалата си вяра на сепаратист, на бивш боец от отрядите на ЕВИС^[1], според думите на самия него, а според полицията само поддръжник на бандита Джулиано.

Мнозина забелязаха смущението на Попчето, неспокойната му походка на човек, който чувства по петите си ловджийско куче; първи го забелязаха ония, от които се страхуваше и от които искаше да се изплъзне. И после тази среща с човека, който може би вече знаеше или се досещаше какво е казал тайно между стените на полицейския участък. Попчето се бе престорил, че не го вижда и веднага беше свил на ъгъла, но оня го бе видял и проследил с погасналия си поглед, скрит под натегналите клепки. След тази среща *доносникът* прекара последните двадесет и четири часа от живота си в жестока треска. Неясните мисли за бягство, което, той знаеше добре, беше невъзможно, се сменяха от видението на собствената му смърт. Бягството — това беше продължителният писък на влаковете, полето, което се откриваше от прозореца на вагона, селищата, изплували бавно пред очите му, жените по прозорците с живи цветя; но после неочаквано се появяваше един мрачен тунел, в който колелетата на влака ритмично скандираха думата „смърт“, и черните води на смъртта се заключваха над главата му.

В продължение на три дни със своето неспокойство, с погрешните си стъпки, с очевидните си стряскания и уплахи той беше

изкопал сам гроба си, без да съзнава. Сега оставаше само да го блъснат вътре „като куче“ — си мислеше той; но той мислеше, че смъртта ще го сполети заради сторената подлост, за която другите вече знаеха или подозираха, а не затова, че превръщайки се просто в лудост, страхът му бе направил от него истинско въплъщение на извършеното предателство. Двете имена, изплъзнали се от устата му, бяха останали само в паметта на капитан Белоди, който имаше намерение докрай да покровителствува *доносника*, защото не желаше да вижда в краката си още един убит. Ала Попчето, чиито нерви бяха вече съвсем похабени от страха, виждаше своя донос да се размотава из въздуха като сновалка.

На третия ден — отреден като последен в живота му — призори, съвсем отчаян, той взе един тънък лист за „въздушна поща“ и написа на капитана две имена, а после думите: „Аз съм мъртъв“; накрая, сякаш завършвайки писмо, добави: „С почитание: Калоджеро Дибела“. Отиде да пусне писмото, докато по улиците нямаше още никой, и после целия ден броди из селото: на десетина пъти се втурва бързо в къщи, решен да се скрие, и още толкова пъти излиза навън с намерението да се остави да го убият; най-сетне при последното решение да се скрие два точни изстрела от пистолет го повалиха пред прага на дома му.

Капитанът прочете неговото писмо, след като вече беше научил за убийството му. Давайки нареждане на старшията от Б. да арестува Маркика, капитан Белоди се бе върнал много уморен в К. направо в квартирата си. Когато го уведомиха за смъртта на Дибела, той слезе в кабинета си и в следобедната поща намери писмото. Остана потресен.

Този човек напущаше белия свят с един последен донос — най-верния и най-сензационния, който някога бе правил. В средата на листа имаше две имена, под тях почти в полето бе написано отчаяното послание, а отдолу — „с почитание“ и подписът. Капитанът бе потресен не от значението на доноса, а от отчаянието и агонията, които бяха накарали *доносника* да го направи. Последните думи „с почитание“ предизвикаха у него тъжно съчувствие и същевременно болезнена досада: това беше съчувствие и досада на човек, който зад конкретните и отвратителни външни прояви открива неочаквано едно човешко сърце, трагически оголено. Със своята смърт, със своя последен поздрав *доносникът* сякаш за пръв път бе изпаднал в

истинско човешко откровение, което беше неприятно и досадно на капитана, но все пак предизвикваше у него съчувствие и милосърдие.

Внезапно капитанът бе обзет от яростен гняв. Той почувствува в какви тесни рамки го поставяше и принуждаваше да действа законът; и като своите подофицери зажадня за изключителни пълномощия, за неограничена свобода на действие — а той винаги бе осъждал тия стремежи у подчинените си. Ако само за няколко месеца в Сицилия бъдат отменени конституционните права, злото щеше да бъде изкоренено завинаги. Ала тутакси Белоди си спомни за репресиите на Мори, за фашизма и отново овладя чувствата и мислите си. Гневът му обаче не стихваше: това беше гняв на човек, дошъл от Север, гняв, насочен срещу цяла Сицилия — единствената област в Италия, която през време на фашизма се бе радвала на известна свобода — свобода, обезпечаваща живота и имуществото на хората. Сицилийците не знаеха и не искаха да знаят колко други свободи бе коствала тази тяхна „свобода“: в големите съдебни процеси през време на фашизма те бяха видели на подсъдимата скамейка всички ония „донове“ и „чичовци“, могъщи управници и кавалери на короната, лекари и адвокати, които имаха връзка с престъпния свят или го подкрепяха; тогава мекушавите и подкупни съдии биваха уволнявани, услужливите чиновници — премествани. За селяка, за дребния собственик, за овчаря, за миньора от серните мини в Сицилия фашистката диктатура говореше с езика на тази „свобода“. „Може би — мислеше си капитанът — поради тази причина в Сицилия все още има толкова фашисти: те не са виждали палячовщината на фашизма и трагедията, която ние изживяхме след 8 септември. Но не само това е причината, има и нещо друго — в такова състояние, в каквото се намират, на тях им е достатъчна само една «свобода» и просто не биха знаели какво да правят с другите човешки свободи“. Ала това все още не беше ясна и правилна преценка.

И тъй, потънал в размишления, ту ясни, ту объркани поради недостатъчното познаване на въпросите, капитанът вече пътуваше към С. в мрака на нощта, който хладната светлина на автомобилните фарове правеше още по-непроницаем и тайнствен като в безкрайна пещера с лъснали скали и бляскащи видения.

Старшията на С. бе прекарал ужасен ден и го очакваше още по-ужасна нощ: от време на време той чувствуваше как потъва в тихите коварни води на съня. От съседното село бе довел със себе си Маркика,

който наистина се показваше спокоен и изглеждаше направо задрямал като кутре на майчината цицка; все тъй спокоен, Маркика бе влязъл в килията на участъка и още преди да затворят вратата, се бе отпуснал на нара като чувал с картофи.

Сякаш не стигаше Маркика, та ето че дойде и още една, последна изненада през този ден — убийството на Попчето. Това вече беше прекалено и можеше да вбеси и най-спокойния човек. Ала старшията, изнемощял от глад и умора, мислеше само за сън.

При това, тъкмо когато отиваше да пие кафе в бюфета, пред прага го спря гласът на капитана. Ето какво значи да си роден под лоша звезда, да не ти върви дори и с началствата! Капитанът влезе заедно с него в бюфета, изпи едно кафе и поиска да плати за двамата, макар че бюфетчията заяви, че за бюфета е чест — той каза точно така безлично: „за бюфета“ — да почерпи господин капитана и господин старшията с по едно кафе. От това старшията кипна още повече и си помисли: „Сега този ще си въобрази, че идвам в бюфета да ям и пия безплатно.“ Капитанът обаче бе зает с други мисли.

Трупът на Попчето, покрит с едно синьо платнище, беше още на паважа. Карабинерите, които го пазеха, повдигнаха платнището: безжизненото тяло се бе свило в мрачната утроба на смъртта като дете в майчина утроба. Той бе написал: „Аз съм мъртъв“ и ето че лежеше мъртъв пред прага на дома си; през затворените прозорци се чуваше тъжният вой на жена му и шепотът на съседките, които бяха дошли да я утешават. Капитанът погледна трупа и направи знак с ръка да го покрият: видът на мъртъвците винаги го бе смущавал, а сега още повече. Той се отправи назад към участъка, последван от старшията.

Планът на Белоди беше такъв: веднага да арестува двамата, посочени от Попчето в последното му донесение, и да проведе разпита на тримата — тия двама и Маркика, който вече беше на сигурно място — поотделно, но почти едновременно, като за целта бе вече хитро обмислил начина и условията, в които трябваше да ги постави.

Старшията считаше, че задържането на Розарио Пицуко е много лесна работа, тоест без евентуални неприятни последици. Ала относно втория, когото *доносникът* бе имал смелост да посочи едва преди смъртта си, той веднага си представи цялата „одисея“ от беди и неприятности, която щеше да последва и която, отскачайки като гумена топка от стъпало на стъпало все по-надолу, най-сетне щеше да

се удари о неговата глава; да, в последна сметка всичко щеше да обере той, старшията Артуро Ферлизи, командуща полицейския пост в С.; и тъй както се развиваха нещата, сигурно скоро щеше да го сполети това. Съвсем смутен, той доложи почтително на капитана за неприятните последици. Но капитанът вече бе преценил всичко. Нямаше какво да се прави: магарето се връзва там, дето иска господарят! На старшията Ферлизи му се чинеше, че трябва да върже магарето сред грънци и после цял живот да помни последиците от къчовите.

— Не разбирам, нищо не разбирам! Такъв човек като дон Мариано Арена, такъв благороден човек, отдаден само на семейството си и на църквата!... Пък и вече възрастен, горкият, с толкова болести и грижи на гърба си... И да го арестуват като престъпник, докато, позволете ми да ви го кажа направо, много престъпници се разхождат пред очите ни, тоест по-точно пред вашите очи... О, аз зная, че вие се опитвате да направите много и лично аз високо ценя вашата работа, макар че не на мен се пада да оценявам по справедливост вашата заслуга...

— Благодаря, ние всички правим това, което ни е възможно.

— Не, позволете ми да ви кажа... Когато отиват нощем да хлопат на една почтена къща, да, почтена, измъкват от леглото този нещастен човек, стар и при това болен, завличат го в затвора като някакъв злосторник и хвърлят в смущение и тревога цялото му семейство... Не, това вече е не само несправедливо, но позволете ми да ви го кажа — това е нечовешко!...

— Но има основателни подозрения, че...

— Как и защо основателни? Някой си загубва разсъдък, праща ви бележка с моето име, вие идвате в късна доба и без да се съобразявате с възрастта ми и с моето минало на почтен човек, ме завличате в затвора като нищо.

— В действителност миналото на Арена не е съвсем безупречно, има някое и друго петно...

— Не е безупречно?... Друже мой, позволете ми да ви заявя като сицилиец и като човек, чиято дейност заслужава все пак вашето доверие, че тук прословутият Мори изстиска кръвта и сълзите на хората... За бога, по-добре да не говорим за тези прояви на фашизма! Трябва да знаете, че аз не хуля фашизма и някои вестници дори направо ме наричат фашист... Но нима във фашизма нямаше нищо

добро? Имаше и още как!... А сега тази кучешка шайка, която говори все за свобода и хвърля кал срещу най-неопетнените хора, осквернява най-чистите чувства... Но да оставим това!... Както ви казах, тук Мори беше „бич божи“: минаваше и събираше, дето се вика, „и зряло, и зелено“ — виновни и невинни, престъпници и почтени хора, както му хрумнеше или както хрумнеше на неговите шпиони... Това, друже мой, беше тегло за цяла Сицилия... А сега вие ми разправяте за някакви си петна. Какви петна?... Ако вие познавахте дон Мариано Арена така, както аз го познавам, нямаше да ми говорите това... Той е човек, позволете ми да ви кажа, какъвто рядко се среща! Не говоря за непоколебимата му вяра в бога — това може би вас не ви интересува, макар че не знам дали е правилно, или не, — а за неговата честност, за обичта му към ближния, за неговата мъдрост... Уверявам ви, той е рядък човек, още повече, като се има пред вид, че няма нито образование, нито култура... Ала вие знаете колко по-ценна е чистотата на сърцето от културата... И сега, когато хващате такъв човек като престъпник, позволете ми да ви заявя с цялата си искреност, аз си спомням за времето на Мори...

— Но общественото мнение счита, че Арена е главатар на мафията.

— Общественото мнение... Какво значи „обществено мнение“? Слухове, които се носят из въздуха, слухове, които идват от въздуха и разнасят клевети, ругателства, подло отмъщение... И после какво е това „мафия“?... И мафията е само слух: всеки казва, че я има — никой не знае къде... Слух, само слух, който се носи и отеква в празните глави, позволете ми да ви го кажа... Знаете ли какво говореше Виторио Емануеле Орландо? Макар че не споделям разбиранията му, ще ви припомня неговите думи, които, казани от мен, може би ще прозвучат по-внушително. Той казваше...

— Но мафията, поне по някои прояви, които можах да установя, все пак съществува.

— Огорчавате ме, сине мой, огорчавате ме като сицилиец и като разумен човек, какъвто смятам, че съм... Разбира се, тук няма значение моето обществено положение, което може би недостойно заемам... Но като сицилиец и като разумен човек, какъвто смятам, че съм, аз се възмуствам от тази несправедливост към Сицилия, от тази обида на разума... Обърнете внимание, че за мен думата „разум“ винаги се е

пишела с малко „р“... Кажете ми вие самия възможно ли е да се мисли, че съществува такава тайна престъпна организация, толкова широка, толкова стегната и мощна, че да владее не само половината Сицилия, а дори и целите Съединени американски щати. И главатарят ѝ да се намира тук, в Сицилия, да го посещават журналисти и после вестниците да го представят в най-черни краски, горкия... Но вие познавате ли го? Аз го познавам добре: порядъчен човек, примерен баща, трудолюбив. Вярно е, той забогатя, забогатя, но с труд. И той преживя не малко през времето на Мори... Има хора, уважавани заради своите достойнства, заради уменията си, заради способността си да се сближават с другите и да си създават искрени връзки на приятелство и симпатия. И това, което вие наричате „обществено мнение“ — вятърът на клеветата, се надига срещу тях и крещи: „Ето главатарите на мафията...“ Но има нещо друго, което вие не знаете: тези хора, посочени ви от „общественото мнение“ като главатари на мафията, притежават едно достойнство, което бих желал да срещна у всички хора и което е достатъчно да спаси човека пред съда божи — те притежават чувство за справедливост... Естествено, инстинктивно, като дар божи... И това чувство за справедливост им спечелва уважение.

— Точно там е работата, че правосъдието е функция на държавата и не бива да се допуска...

— Говоря не за правосъдието, а за чувството на справедливост... Да речем, че ние двамата с вас водим дело за парче земя, за наследство или за неплатени дългове; идва трети човек и ни помирява, разрешава нашия спор... В известен смисъл той измества държавата — раздава правосъдие... Но знаете ли вие какво би станало с нас двамата, ако продължавахме да водим делото пред *вашето* правосъдие? Щяха да минат години и години и може би един от двама ни или и двамата щяхме да загубим търпение, да се озлобим и да прибягнем към насилие... С една дума, не вярвам, че един миролюбив човек, един човек, който помирява хората, може да узурпира правосъдието, което държавата е създала и което, за бога, е законно...

— Ако се разглеждат нещата в такава светлина...

— А в каква светлина искате да ги разглеждаме? В такава, в каквата ги е поставил вашият колега, който написа книга за мафията?

Та това е цяла измислица, позволете ми да ви го кажа, и никога не съм очаквал подобно нещо от едно длъжностно лице...

— За мене книгата беше много поучителна.

— Съгласен съм, ако с това искате да кажете, че от нея сте научили някои нови неща. Но дали всичко, което се разказва в нея, съществува в действителност — това е съвсем друга работа... Тогава да разгледаме въпроса от друга страна: установявано ли е някога от съда, че съществува такава престъпна организация, наречена мафия, която със сигурност може да се обвини в подстрекателство или осъществяване на дадено престъпление? Намиран ли е някога някакъв документ, някакво свидетелство, някакво каквото и да било доказателство, което да установява сигурна връзка между едно криминално събитие и тъй наречената мафия? Няма такива доказателства. Но ако все пак допуснем, че мафията съществува, аз мога да ви заявя: тя е една организация за тайна взаимопомощ и с нищо не се отличава от масонството. Защо не обвинявате масонството в престъпления? Няма никакви доказателства за престъпната дейност на масонството, няма такива и за мафията...

— Аз искам да вярвам, че...

— Повярвайте на мен! В името на това, което недостойно представям, бог ми е свидетел, че не искам и не мога да ви излъжа... На вас ви е дадена известна власт. Но аз ви казвам: когато насочвате, как да се изразя по-точно — не знам, вашето внимание към хора, уличени от общественото мнение като мафиоти, без да имате конкретни доказателства нито за съществуването на мафията, нито за принадлежността на тия хора към нея, то пред лицето на бога вие извършвате несправедливи преследвания... Тъкмо такъв е случаят с дон Мариано Арена... И за този офицер, който го е арестувал, без да помисли, който е постъпил така лекомислено, недостойно, позволете ми да ви заявя, за традициите на карабинерския корпус, аз бих се изразил на латински с думите на Светоний: „*Ne principum quidem virorum insectatione abstinuit*“^[2]. Кое то, преведено на прост език, означава, че дон Мариано Арена е уважаван и обичан от цялото селище, че той е мой любим приятел, а аз, повярвайте ми, умея да подбирам приятелите си. Че при това той е обичан и от депутата Ливини, и от министъра Манкузо...

Вече беше изтекъл законният срок — двадесет и четири часа от задържането на Маркика; за Арена и Пицуко този срок също беше към края си. Точно в девет часа Маркика започна да хлопа с юмрук по вратата на килията, като викаше, че трябва да се зачитат правата на личността, относно които той беше добре осведомен. Дойде старшията и му съобщи, че с разпореждане на прокурора на републиката срокът на задържането му се продължава на четиридесет и осем часа. И тъй, успокоен, че все пак се спазва някаква форма, Маркика, съвсем нехаещ за съдържанието на обвинението, се изтегна със задоволство на нара. Старшията се върна в кабинета си и се замисли върху факта, че Маркика бе започнал да вика точно в девет часа, а нямаше часовник — часовникът му заедно с портмонето, вратовръзката и връзките на обувката му беше прибран в едно от чекмеджетата на полицейския участък.

В десет часа старшията събуди Маркика и му върна личните вещи. Маркика помисли, че ще го пускат на свобода и по небръснатото му лице — сънливо и загрижено — тутакси засия тържествуваща усмивка. Ала пред портала на участъка стоеше някакъв автомобил: старшията го блъсна вътре, където вече бе седнал един карабинер, а после се качи и друг карабинер. Така че Маркика се озова на задната седалка на малолитражката „Фиат-600“, притиснат между двама карабинери. Тогава той се обърна към старшията и му напомни за правилника на автотранспорта. Старшията, който бе вече седнал до шофьора, остана изненадан и с уклончива любезност отвърна:

— Не сте дебели и тримата.

Пицуко и Арена се намираха в ареста на полицейското управление в К. Капитанът си мислеше, че след като ги подържи цяло денонощие в задушните килии, разпитът, на който трябваше да ги подложи, ще протече по-благоприятно: цял ден и цяла нощ, изпълнени с тревога и неизвестност, не можеше да не окажат въздействие върху тримата арестувани.

Той започна с Маркика.

Полицейското управление се помещаваше в един стар манастир: сградата беше правоъгълна и на всяка от четирите страни имаше по два реда стаи, разделени от коридор, така че прозорците на едните гледаха към вътрешния двор, а на другите — към улиците. Под

грижите на неспокойното правителство на сицилиеца Франческо Криспи към тази по-скоро хармонична постройка бе прибавена друга — грозна и безформена, в която са искали да повторят плана на първата с по-малки размери; ала се бе получило нещо като детска рисунка, направена по подобие на инженерски план: вместо вътрешен двор — един осветен кладенец, множество стълбища, свързващи двете постройки, и цял лабиринт от коридори, където човек можеше да се оправи едва след дълга практика. Преимуществото на новата постройка беше в това, че стаите ѝ бяха по-големи: първият етаж бе определен за канцеларии, а вторият — за жилище на началника.

Кабинетът на началника имаше голям прозорец, който гледаше към осветения кладенец; отсреща се намираше кабинетът на лейтенанта със също такъв прозорец: разстоянието между двата прозореца беше толкова малко, че двамата можеха спокойно да си подават книжата от едното помещение в другото.

Писалището на капитана бе поставено така, че Маркика трябваше да седне точно срещу прозореца, а от дясната му страна остана вратата на кабинета.

— Вие сте роден в Б.? — запита капитанът.

— Тъй вярно, господин капитан — отвърна Маркика търпеливо.

— И винаги сте живели в Б.?

— Не винаги. Служих войник, после прекарах няколко години в затвора...

— Предполагам, че познавате доста хора от Б.

— Това е мое родно място, но нали знаете как се случва понякога: отсъствуващ за година-две и като се върнеш — децата вече са пораснали, а старите — остарели още повече... Пък да не говорим за жените: оставяш ги да играят по пътя с орехи, а после ги намираш с деца за полите и дори вече позатлъстели...

— Но все пак не е трудно да познаем връстниците си, хората, с които сме живели в един квартал и с които сме играли като деца, нали?

— Разбира се — рече Маркика, разтревожен повече от спокойния тон на капитана, отколкото от същността на въпросите.

Капитанът замълча за момент, сякаш бе отвлечен от своите мисли. През прозорците Маркика виждаше отсрещния кабинет — празен и осветен; капитанът се бе погрижил в неговия кабинет да запалят само настолната лампа, за да може светлината да пада встрани,

където пишеше подофицерът; поради това Маркика виждаше съвсем ясно отсрещния кабинет.

— Вие сигурно сте познавали някой си Паоло Николози?

— Не — бързо отвърна Маркика.

— Невъзможно — добави капитанът. — Вероятно сега не можете да се сетите, защото Николози отдавна е напуснал Б. Но аз ще се помъча да ви помогна... Николози е живял на улица Джустини, която се пресича с улица Монти, където вие, ако не се лъжа, сте живели винаги... Баща му е бил дребен собственик, но се е занимавал с градинарство. И синът се занимава със същия занаят и сега живее в С., където е женен...

— Ето, като ми разправяте тия неща, струва ми се, че си го спомням.

— Радвам се... Не е много трудно човек да си спомни за някои неща и хора, особено ако те са свързани с най-щастливото време от живота, с детството...

— Сега си спомням; играехме заедно, но той беше по-малък от мен. И когато за пръв път ме пратиха в затвора — разбира се, несправедливо, бог ми е свидетел, — той беше още юноша, оттогава не съм го виждал...

— А как изглежда той? Искам да кажа, в лицето, в тялото...

— На ръст е колкото мене, с руси коси и сини очи...

— Има мустачки — уверено продължи капитанът.

— Имаше ги преди — заяви Маркика.

— Кога преди?

— Преди... Преди да ги обръсне.

— Значи, вие сте го виждали и преди, когато е имал мустаци, и после, когато ги е бил обръснал...

— Може би греша... Сега, като си спомням, струва ми се, че го бъркам с някой друг.

— Не — увери го капитанът, — вие си спомняте съвсем точно. Носел е мустаци, преди да се ожени, а после ги обръснал: може би жена му не го е харесвала с мустаци... Значи, вие сте го виждал в Б. Не знам дали напоследък, след като са ви освободили от затвора, той е идвал в Б... възможно е. Или пък сте го срещал в С.?

— Отдавна не ходя в С.

— Странно — заяви капитанът, сякаш бе обзет от внезапна тревога. — Много странно! Тъкмо Николози твърди, че ви е срещал в С. и не разбирам в случая защо той ще трябва да лъже...

Маркика се оплете съвсем: капитанът го гледаше изпитателно, отгатвайки мъките му — неговите мисли сега се мятаха като псе под палещо слънце — в главата му се блъскаха предположения, предчувствия и съмнения, които той с животинския си усет долавяше.

Внезапно се отвори вратата на кабинета и Маркика неволно се обърна: на прага стоеше старшията. Той отдаде чест и заяви:

— Реши се най-сетне.

Зад него беше Пицуко — размъкнат, разрошен и брадясал.

Капитанът махна с ръка и старшията се отдръпна, като затвори бързо вратата. Маркика изпадна в ужас: под ударите на бича Пицуко сигурно се е раздърдорил. В действителност малко преди това Пицуко бе изтръгнат от лоното на съня и съзнанието му бе измъчвано от тревожни съновидения, а не тялото му от побой. После Маркика видя, че в безпощадно осветения отсрещен кабинет влизат Пицуко, старшията и един лейтенант. Щом седнаха, лейтенантът зададе кратък въпрос и Пицуко започна да говори, да говори безкрайно, а старшията да пише и да пише.

Всъщност лейтенантът бе запитал Пицуко как и с какви средства преживява и Пицуко бе започнал да разкрива поучителната история на своя честен и неопетнен живот, изпълнен само с непосилен труд, а старшията Ферлизи — да записва бързо всичко. Но вътре в себе си Маркика сякаш дочуваше гласа на Пицуко, който разправяше историята на неговите двадесет и седем години, прекарани в затвора — двадесет и седем дълги години в затвора „Учардоне“, които дори и господ не би могъл да снесе от плещите на Диего Маркика.

— Защо изобщо — запитва капитанът — в случая трябва да се лъже? Не говоря за вас, а за Николози. Защо ще трябва да твърди нещо съвсем незначително, дори глупаво?

— И той не би могъл да каже — отвърна решително Маркика.

— Защо?

— Защото... Защото не би могъл да каже.

— Може би защото вие правилно и основателно предполагате или пък вече знаете, че Николози е мъртъв...

— Жив или мъртъв, за мене е все едно.

— Да, вие сте прав... Николози е мъртъв.

По лицето на Маркика се изписа явно облекчение: това означаваше, че преди потвърждението на капитана той все пак се е съмнявал дали Николози е мъртъв: следователно не той го бе убил. (А в другия кабинет Пицуко дрънкаше ли, дрънкаше. „Ах ти, рогоносец, продажна твар, копеле мръсно, понатупаха те и ти избълва всичко. Но аз ще ти платя за това, аз или друг — все някой ще ти плати...”)

— Да — рече капитанът. — Николози е мъртъв, ала вие знаете, че понякога и мъртвите говорят...

— От трикрака масичка — заяви презрително Диего.

— Не, просто преди смъртта си написват нещо... И Николози, след като ви е срещнал, решил да напише името ви на парче хартия: Диего Маркика, наречен Дзекинета, добавяйки времето и мястото на срещата ви и своето лично мнение, впрочем съвсем очевидно и за нас, че смъртта на Коласберна е свързана с присъствието на Дзекинета в С., в същия час и на същото място, дето е станало убийството... С една дума, написал е едно писъмце, което, като се има предвид фактът, че Николози е вече мъртъв, за съдиите ще бъде много по-важно свидетелство, отколкото устните показания на живия Николози... Каква грешка сте допуснали! Николози оставил на жена си това писмо, което тя трябвало да предаде на нас само в случай, че с мъжа ѝ стане нещо. Сигурен съм, че ако го бяхте оставили жив, той нямаше да посмее да свидетелствува, а още по-малко да ни съобщи за това, което е видял. Каква ужасна грешка сте направили, като сте го убили!...

В отсрещния кабинет Пицуко вече бе млъкнал: подреждайки изписаните листи, старшията караше подлеца да сложи подписа си на всеки лист. После старшията излезе и след миг се появи в кабинета на капитана, за да му донесе листите. Студена пот обля Маркика.

— Не знам — рече капитанът — какво мислите вие за Розарио Пицуко...

— Целият е изтъкан от подлост — заяви Диего.

— Не мога да повярвам, но да приемем, че е така. Защото, струва ми се, че според вас, сицилийците, подлец е оня, който разкрива факти, които, макар и да заслужават справедливо наказание от закона, не бива да бъдат разкривани никога... Да приемем, че е така, че Пицуко е извършил подлост... Искате ли да я чуете?... Чети! — обърна се той към подофицера, като му подаде листите, донесени от старшията.

Капитанът запали цигара и с притворени очи загледа Диего Маркика, който се обливаше в пот и тихо стенеше от гняв.

В старателно подготвения фалшив протокол се казваше, че Розарио Пицуко доброволно („Играл е бичът, само бичът“ — си мислеше Диего) признава, че преди известно време, срещайки Маркика, споделил с него мъката си за някакви оскърбления, нанесени му от Коласберна, и тогава Маркика сам се предложил като оръдие на отмъщението; но понеже той, Розарио Пицуко, е човек със здрави морални принципи, съвсем чужд на отмъстителността и насилието, отхвърлил предложението му. Маркика настоявал, дори укорил Пицуко за недостойната му търпеливост по отношение на Коласберна и добавил, че той има лични сметки с Коласберна, който отказал да му даде пари или работа — Пицуко не можеше да си спомни добре, — и някой ден щял да го „духне“; това означаваше, че Маркика ще угаси живота на Коласберна като свещ. Несъмнено той бе осъществил своето намерение. Няколко дни след убийството на Коласберна Пицуко отишъл в Б. по лична работа — нещо във връзка с имоти — и срещнал случайно Маркика, който без подкана му разкрил ужасната си тайна за извършването на две убийства точно със следните думи: „Отидох да духна едного, а трябваше да очистя двама.“ На престъпническия жаргон на Маркика това недвусмислено означаваше извършване на две убийства: едното на Коласберна, другото, според подозренията на Пицуко, на Николози, за чието изчезване се говорело през тези дни. Пицуко се изплашил от опасното откровение и се върнал в къщи съвсем разстроен. Разбира се, той не казал за това на никого, защото, познавайки буйната природа на Маркика, се страхувал за своя собствен живот. На въпроса, защо Маркика именно на него е доверил опасната си тайна, Пицуко бе отвърнал: вероятно Маркика, който дълго време е отсъствувал от тези места, е помислил, че може да се довери на него, защото и двамата имали някакво привидно общо минало — в смутните времена на сепаратисткото движение те се сражавали заедно в отрядите на ЕВИС, но Пицуко поради чисто идейни подбуди, а Маркика само с престъпни цели. После, на въпроса, дали зад Маркика се криеха някакви трети лица или подстрекатели, Пицуко бе отговорил, че не знае, но лично според него това е изключено и причините за престъплението са само в невъздържания характер и престъпните наклонности на Маркика, насочени срещу

имота и живота на другите, за доказателство на което свидетелствува целият му живот.

Това беше майсторска фалшификация, съвсем правдоподобна за хора като Пицуко и особено за Пицуко: фалшивият протокол беше плод от усилията и сътрудничеството на трима старшии. Най-мъдрата подробност беше последното твърдение, приписано на Пицуко, че е напълно изключена възможността в това да са участвували подстрекатели. Името на Мариано Арена в този фалшив протокол би било непоправима грешка: една фалшива нота, една неправдоподобна подробност и подозрителният Маркика щеше да прецени и да разкрие играта. Ала точната техника, с която вината се стоварваше надолу, тоест върху Маркика, решително се отричаше собствената вина и се отблъскваше подозрението, че може да има подстрекатели, вся у Маркика тревога и го накара да се увери, че протоколът е истински; дори за миг той не изпита съмнение: гласът на подофициера, който четеше протокола, прилягаше като звукозапис към мълчаливия образ на Пицуко, видян през прозореца.

Маркика бе толкова разстроен и заслепен от гняв, че ако сега в ръцете му паднеше Пицуко, веднага щеше да го очисти. След дълго мълчание той заяви, че при това положение на него не му остава нищо друго, освен да направи като Самсон: „Умрял Самсон, рече той, ведно с дружината си.“ Разбира се, той е готов да разкаже цялата истина за фактите, които това мръсно куче Пицуко бе предал така, както на него му е угодно.

След толкова години той действително срещнал за пръв път Пицуко в Б., в началото на декември миналата година. Пицуко му предложил да очисти Коласберна, който, както той казал, му бил нанесъл страшно оскърбление. За награда му обещал триста хиляди лири. Маркика, пуснат от затвора само преди няколко месеца, искал да се порадва спокойно на свободата си и казал, че не е в състояние да извърши това. Но понеже бил материално много затруднен и Пицуко, настоявайки, му подхвърлил, че има възможност веднага да му даде аванс, а остатъка от обещаната сума — след изпълнение на задължението, и в добавка да му намери работа като полски пазач, Маркика отстъпил. Отстъпил само поради това, той го повтори още веднъж, че бил в нужда. Ужасно нещо е нуждата! Тогава уговорили с Пицуко как да се осъществи убийството: Пицуко обещал да му

съдействува, като остави оръжието в една полска къща, собственост на Пицуко, където Маркика трябвало да отиде в нощта преди убийството. От тази полска къща, която била наблизо до селището, Маркика трябвало да мине по предварително установен маршрут и да застане на ъгъла на улица Кавур и площада точно когато първият автобус тръгва за Палермо, тъй като всяка събота Коласберна отивал с автобуса в Палермо. След изстрелите Маркика трябвало да побегне по улица Кавур и да се върне в полската къща на Пицуко, където по-късно щял да дойде и той, за да го откара с автомобил в Б.

Няколко дни преди убийството Маркика отишъл в С. да огледа мястото, където трябвало да действа, и самия Коласберна, за да не стане някакво недоразумение. Тогава Пицуко му определил датата на убийството.

На 16 януари в шест и половина сутринта Маркика, изпълнявайки точно подготвения от Пицуко план, убил Салваторе Коласберна. Но докато бягал, наскрѐд улица Кавур се натъкнал на своя земляк Паоло Николози, който го познал и даже му извикал по име. Маркика се разтревожил и обадил за това на Пицуко, когато той дошъл в полската си къща. Пицуко се разярил, започнал да псува, но после, като се поуспокоил, рекъл: „Не се безпокой, ние ще се погрижим.“

С една своя камионетка Пицуко го откарал в махалата Гранчи, на около един километър от Б., ала още преди това му предал остатъка — сто и петдесет хиляди лири, които заедно с аванса правели обещаните триста хиляди.

След няколко дни Пицуко дошъл в Б. и Маркика узнал от него, че няма защо повече да се страхува от Николози, защото той вече щял „да раздава шекерени човечета на децата“ — точно така се изразил Пицуко, намеквайки за местния обичай, при който на задушница децата получават шекерени човечета. От тези думи на Пицуко Маркика разбрал, че Паоло Николози е вече убит.

На въпроса, дали Пицуко е действувал по волята на трети лица, поръчали му да убие Коласберна, Маркика отвърна, че не знае, но според него това е изключено. А когато го запитаха дали думите на Пицуко „Не се безпокой, ние ще се погрижим“ не означават участие и съдействие на други лица, непознати на Маркика, но съучастници на Пицуко, той заяви, че не може да си спомни точно дали Пицуко бе казал: „... ние ще се погрижим“, или „... аз ще се погрижа“. На

въпроса, дали знае, или подозира как и къде е бил убит Николози, той отвърна, че това му е съвсем неизвестно.

Докато говореше, Маркика постепенно се бе поуспокоил. Когато капитанът му четеше показанията, той одобрително кимаше с глава и после със задоволство се подписа на протокола. След като обясни всичко във вреда на тази гад Пицуко, без да пощади и себе си, той бе спазил добрия обичай да не замества други хора, които не са гадове. Сега съвестта му беше спокойна и той бе примирен със съдбата си. Може би щеше да прекара остатъка от живота си в затвора: но той беше свикнал с това, за него затворът беше като роден дом, в който се завръщаше на драго сърце след уморителните си странствувания. И нима целият му живот не беше затвор? Животът е непрекъснато страдание: липсват ти пари, хазартът те влече постоянно, окото на старшията те следи, хората ти дават само добри съвети, а работата, работата е проклятие, което те превръща в магаре. Стига! По-добре да заспи и да не мисли за нищо. И наистина черният облак на съня отново се връщаше и обгръщаше всяка негова мисъл.

Капитанът го изпрати да спи в затвора „Сан Франческо“, в отделна килия; и тъй, радостното посрещане, което другите арестанти готвеха на Диего по случай завършването на разпита, бе осуетено.

Сега беше ред на Пицуко. Вече бе късна нощ.

Ако човек го срещнеше при други обстоятелства, в сегашния си вид Пицуко би предизвикал съжаление: той бе вкочанясал от студ, ставите го боляха от ревматизма, очите му сълзяха, носът му капеше от хремата, която неочаквано го бе хванала; зашеметен от всичко, което ставаше с него, той въртеше насълзените си очи и ту отваряше, ту затваряше устата си като глухоням, сякаш нямаше глас да говори.

Капитанът накара подофициера да прочете показанията на Маркика. Пицуко се закле в светото евангелие, в разпятието Христово, в паметта на майка си, на жена си и на сина си Джузепе, че всичко, казано от Маркика, е само гнусна лъжа. Той прокле Маркика чак до седмо коляно, призовавайки справедливото възмездие на небето, откъдето над него, Пицуко, бдяха не само поменатите покойници, а и един негов чичо каноник, който умрял заподозрян (тази дума сега беше напълно уместна) като светия. Въпреки хремата и вълнението Пицуко се оказа необикновен оратор: неговата реч бе изпълнена с образи, символи и хиперболи. Той говореше на италианизиран сицилийски

диалект, който на места беше ясен, а на други — по-неразбираем и от чистия диалект.

Капитанът го остави да се изприказва. После го запита хладно:

— Значи, вие дори не познавате този Маркика? — На капитана се струваше, че именно това искаше да потвърди Пицуко в своята дълга реч.

— Колкото за познаване, господин капитан, познавам го. По-добре да бяха ме убили, преди да го познавам!... Познавам го и знам що за човек е... Но относно това, дали някога между мен и него е имало тесни приятелски връзки, та да вършим заедно покушение над един човек, пази боже... трябва да ви кажа, че никога, никога не е било. За Розарио Пицуко животът на един човек, на всеки човек е светиня, светиня като главния олтар на храма... Светиня, господин капитан, светиня...

— Значи, вие познавате Маркика.

— Познавам го. Мога ли да отричам? Познавам го, ала все едно, че не го познавам, защото го знам от какво тесто е замесен и винаги съм се държал настрана от него.

— А с какво ще обясните неговите показания?

— Че кой може да ги обясни? Може би е загубил разсъдъка си или си е наумил да ме съсипе... Кой може да чете мислите на такъв като него? Главата му е като горчив нар — всяка мисъл е зърно злоба — и ако в нея надзърне човек като мене, зъбите му ще затракат от страх... Той е способен да убие някого, защото не е отвърнал на поздрава му или не му харесва както се смее... Престъпник по рождение.

— Вие познавате добре характера му.

— Как не? Непрекъснато се изпречваше на пътя ми.

— А напоследък пак ли се е изпречвал на пътя ви? Помъчете се да си спомните.

— Да видим!... Срегнах го веднъж, току-що беше излязъл от затвора... После втори път го видях в Б., неговото родно място... След това той дойде в С. и там го срегнах за трети път... Три пъти, господин капитан, всичко три пъти.

— И за какво разговаряхте?

— За нищо, господин капитан, за нищо: приказвахме за празни работи, които се забравят веднага, все едно, че си писал върху локва

вода... Поздравих го по случай освобождаването му от затвора, а в същото време си мислех, че нашите власти прекаляват с амнистията. Пожелах му да се радва на свободата си, ала същевременно си рекох, че няма да мине много време и той пак ще влезе в затвора... После говорихме за реколтата, за времето, за приятелите... Все празни неща...

— И тъй, според вас няма нищо вярно от всичко това, което твърди Маркика за вашето съучастие... Но да оставим Маркика! Ние имаме сведения, че преди около три месеца — ако искате, мога да ви кажа точната дата — вие сте имали разговор със Салваторе Коласберна и сте му направили предложения, които Коласберна отхвърлил. Предложения относно...

— Съвети, господин капитан, само съвети, безкористни приятелски съвети...

— Щом вие можете да давате съвети, това значи, че сте добре осведомен...

— Добре осведомен?... Чул съм нещо тук-там. Работата ми е такава, непрекъснато обикалям и днес чуя едно, утре — друго.

— И какво именно сте научили, та сте сметнали за нужно да давате съвети на Коласберна?

— Научих, че работите му вървят зле и го посъветвах да потърси покровителство, помощ...

— От кого?

— От приятели, от банките... Да се помъчи да влезе в политическия живот по правия път...

— А според вас кой е правият път към политическия живот?

— Пътят на управниците: който управлява, той кове законите... И щом искаш да се възползуваш от законите, трябва да вървиш с този, който командува...

— С една дума, вие не сте давали на Коласберна никакви конкретни съвети?

— Не, господин капитан.

— Давали сте му само, така да речем, общи съвети, от приятелски чувства.

— Точно така.

— Но нали не сте били големи приятели с Коласберна?

— Бяхме познати...

— И вие се нагърбвате да давате съвети на човек, когото само познавате?

— Такъв човек съм аз. Щом видя, че някой се подхлъзне, веднага бързам да му подам ръка.

— А подавали ли сте някога ръка на Паоло Николози?

— Какво общо има той с това?

— Защото, след като сте подали ръка на Коласберна, съвсем редно би било да помогнете и на Николози.

Телефонът на писалището иззвъня. Капитанът приемаше съобщението и същевременно наблюдаваше Пицуко, който сега изглеждаше по-спокоен и уверен и дори носът му бе престанал да капе.

Капитанът остави слушалката и рече:

— Сега можем да започнем всичко отначало.

— Отначало? — запита Пицуко.

— Да, защото току-що ми съобщиха от С., че е намерено оръжието, с което е убит Коласберна. Искате ли да знаете къде са го намерили?... Не, не мислете нищо лошо за вашия зет: той тъкмо е изпълнявал поръчението, което сте му дали вие, когато са дошли карабинерите да ви арестуват. Късно снощи той отишъл в полската ви къща, взел пушката и тъкмо когато се канел да се отърве от нея, карабинерите пристигнали... Нещастно съвпадение... Вашият зет, вие си го знаете, се изплашил за собствената си кожа и разправил, че по ваше поръчение трябвало да скрие пушката в „киаркиаро“-то до Грамоли. — И като се обърна към подофицера, капитанът запита: — Какво значи „киаркиаро“?

— Карстова местност — отвърна подофицерът, — цялата с пещери, ями и урви...

— Така и предполагам — добави капитанът. — И сега ми идва една идея, която може да излезе сполучлива, а може и да не улучи... Но ако опитаме, няма загуба... Дали в „киаркиаро“-то не се намира и трупът на Николози?... Вие какво ще кажете за това мое хрумване? — обърна се той с хладна усмивка към Пицуко.

— Може да излезе сполучливо — отвърна Пицуко невъзмутимо.

— Щом вие го одобрявате, аз съм спокоен — заяви капитанът и поиска телефонна връзка с полицейския пост в С., за да нареди да започнат издирването в „киаркиаро“-то на Грамоли.

Докато той разговаряше по телефона, Пицуко бързо предначерта подходящ план как да се държи.

— Сега вие можете да последвате примера на Маркика и да признаете, че сте му поръчали да убие Коласберна и че вие сам сте убили Николози. В противен случай не ви остава нищо друго, освен да снемете вината от Маркика и да признаете, че сте убили и Коласберна, и Николози — рече капитанът.

В същото време Пицуко вече бе подготвил трети вариант, странно съвпадащ с фалшивия протокол, който бе накарал Маркика да си признае. Вариантът на Пицуко се отличаваше от фалшивия протокол само в един пункт. Старшиите, които подготвиха фалшивия протокол, бяха будни хора: те познаваха с научна точност психиката на такива като Пицуко; и не беше чудно, че Диего Маркика лесно се хвана на въдицата.

Пицуко започна да обяснява, че наистина преди около три месеца, срещайки Коласберна, от приятелски дълг, макар че не били толкова големи приятели с него, той се помъчил да му даде някои съвети относно работата му като строителен предприемач. Ала вместо благодарност, както очаквал Пицуко, Коласберна го наругал с най-мръсни думи, които сега му е неудобно да повтори, като му казал да не си пъха носа в чуждите работи. Пицуко трябваше да благодари на бога, загдето Коласберна не му избил зъбите. От този отговор на Коласберна Пицуко — кротък човек, който само поради неизкоренимата си доброта понякога изпадал в неприятно положение — се почувствувал дълбоко оскърбен; после срещнал случайно Маркика и му споменал за обидата; Маркика сам предложил да отмъсти без каквато и да било награда от Пицуко, защото и той бил оскърбен от Коласберна. Пицуко се ужасил от предложението и решително отказал.

Но след няколко дни Маркика се появил в С. и помолил Пицуко да му разреши да пренощува в полската им къща, собственост на жената на Пицуко, построена в Поджо, наблиз до С; той поискал да остане там само за една нощ, защото имал важна работа в С., където — на всички е известно — няма хотели. Маркика помолил Пицуко да му даде и една пушка, тъй като искал рано сутринта да отиде на лов из околността, за която разправяли, че била пълна със зайци. Пицуко му дал ключа от къщата и му обяснил, че там ще намери една стара, много стара пушка, която не става за лов, но все пак може да му послужи.

Той съвсем не подозирал престъпните намерения на Маркика, защото по природа е доверчив и винаги готов да послужи на когото и да било. Дори и след като научил за смъртта на Коласберна, пак не се досещал; едва когато карабинерите отишли в дома му да го арестуват, му станало ясно в каква ужасна история го е замесил Маркика, злоупотребявайки с доверчивостта му. Ето защо той бе поръчал на зетя си да скрие пушката, която, вече било съвсем ясно, Маркика подло използвал за своите престъпни цели. Това му се струвало най-доброто разрешение: като знаел колко отмъстителен е Маркика, той не се осмелявал да разкрие на властите произшествието, на което самият е станал жертва.

— О, ваше превъзходителство... — произнесе негово превъзходителство, като се изхлузи от завивките с учудваща за почтената му възраст и обществено положение пъргавина.

В съня си той бе дочул досадните вълни на телефонния звън; в същата минута, когато бе хванал слушалката, имаше чувство, че ръката му е неизмеримо далече от тялото; и докато до ухото му достигаха далечни трептения и гласове, запали лампата: така непредпазливо той бе разбудил госпожата, която сигурно вече нямаше да заспи през цялата тази нощ, защото сънят рядко спохождаше нейното неспокойно тяло.

Изведнъж далечните трептения и гласове се превърнаха в един-единствен също така далечен, но сърдит и властен глас. Тогава негово превъзходителство скочи от леглото и както беше бос и по пижама, започна да се кланя и да се усмихва, сякаш тези поклони и усмивки можеха да се предадат по телефона.

Госпожата го погледна с отвращение и преди да му обърне разголения си гладък гръб, промърмори:

— Той не те вижда, можеш и да не въртиш опашка!

И наистина в този момент на негово превъзходителство му липсваше само опашка, за да изрази още по-силно своята преданост.

Той отново повтори:

— О, ваше превъзходителство... — и после добави: — Но, ваше превъзходителство... Не, ваше превъзходителство... Да, ваше превъзходителство... Добре, ваше превъзходителство.

След като стотина пъти произнесе „ваше превъзходителство“ и сърдитият глас в телефона стихна, той остана със слушалката в ръка и тихо измърмори няколко „благословии“ за майката на негово превъзходителство, който се обаждаше в два часа през нощта чак от Рим, за да разстройва и без това разстроения му семеен живот. Погледна госпожата, която лежеше все така гърбом, после остави слушалката, но тутакси я вдигна пак и набра някакъв номер. Госпожата се обърна като разярена котка.

— Утре — заяви тя — ще легна да спя в гостната стая.

— Съжалявам, приятелю мой, но и мене току-що ме събудиха — отсече той със същия сърдит и властен глас, какъвто преди няколко минути звучеше в неговите собствени уши. — Значи, трябва да направим веригата на свети Антоний: мене ме събудиха, аз събуждам вас, а вие ще ми направите удоволствието да събудите този, когото трябва... Сега имах телефонен разговор с Рим, няма да ви казвам с кого, вие се досещате... Оня Белоди, аз вече предвиждах това, спомняте ли си, е допуснал скандал от национален мащаб... Национален, ви казвам... Скандал, който е страшна беда за хора като мене и вас, неволно замесени в тази история... Знаете ли какво е имало тази вечер в един римски вестник?... Не знаете ли? Ах, вие сте щастливец! А аз трябваше да го чуя от заинтересованото лице и уверявам ви, той беше така вбесен, че ме изплаши... На половин страница имало увеличена снимка на... вие разбирате на кого... заедно с дон Мариано Арена... Невероятно нещо!... Фотомонтаж? Какъв ти фотомонтаж — истинска снимка!... Добре, щом не ви интересува... Вие наистина сте оригинален... Аз също зная прекрасно, че ние не сме виновни, задето негово превъзходителство е имал, така да речем, наивността да се снима заедно с дон Мариано... Да, слушам ви...

Госпожата скочи от леглото, гола и красива: като прочутите кинозвезди и тя си лягаше само парфюмирана с „Шанел № 5“ — това служеше да възбуди чувствеността на негово превъзходителство и да приспи способностите му на бюрократ, отдал цялата си енергия през дните на републиката Сало^[3]. Увита в една пухена завивка и озарена от ореол на презрение, госпожата излезе, последвана от тревожния поглед на негово превъзходителство.

— Отлично! — продължи негово превъзходителство след двеминутно мълчание. — Ще постъпим така: или още тази нощ ще

приковете дон Мариано Арена към подсъдимата скамейка с такива доказателства, против които е безсилен дори и господ-бог, или още тази нощ ще го изхвърлите от затвора, а на журналистите ще бъде съобщено, че е бил задържан, докато се изясни работата... Как, прокурорът на републиката наблюдава следствието и е съгласен с Белоди? Ай, ай, каква неприятност! Каква бъркотия!... Изобщо направете нещо!... Да давам си сметка... Но знаете ли какво ми заяви той... вие разбирате кой... знаете ли какво ми заяви?... Че дон Мариано Арена е почтен човек и че тук някой, аз или вие — не знам за кого намекуваше, е оръдие на комунистите... Но откъде се взе този Белоди? За какъв дявол изпращат в такъв район човек като него? Тук, приятелю мой, е нужна сдържаност, нюх, разсъдливост, спокойствие, ето какво е нужно тук... А те изпращат тази драка... Но за бога, аз не се съмнявам в него... Аз уважавам, почитам карабинерите... Изобщо действайте, както щете! — Той тресна слушалката.

Сега трябваше да разрешава друга задача, много по-сложна от най-трудните му служебни задължения — да успокои госпожата.

[1] Евис — сепаратистка организация за отделяне на Сицилия от Италия през Втората световна война. — Б.пр. ↑

[2] Не се въздържа да преследва дори и първенците. ↑

[3] Република Сало — последното фашистко правителство на Мусолини, сформирано в гр. Сало в Северна Италия, просъществувало от октомври 1943 до април 1945 г. — Б.пр. ↑

Утринната заря се извисяваше леко над полето, устремена към тъмното, още сляпо небе, сякаш извираще от нежната зеленина на нивите, от скалите и от росните дървета. Сред тази зелена долина „Киаркиаро“-то на Грамоли се белееше като огромна чудновата гъба, изпъстрена с черни дупки, и се потапяше в светлината, която се лееше над полето.

Капитан Белоди бе стигнал до това състояние, когато умората и безсънието сякаш се унищожават взаимно, за да отстъпят място на прозрачно светлите образи, отразяващи се в трескавото съзнание. (Така е и със силното чувство на глад, което в известен момент се превръща в безразличие и отпъжда дори самата мисъл за ядене.) „Ето къде е хвърлил бог гъбата от Голгота!“ — си помисли капитанът, щом видя необикновената гледка, която му напомняше за борбата и поражението на бога в човешкото сърце.

Подофицерът, като знаеше, че капитанът се интересува от народните поговорки, издекламира с шеговит тон:

— И рекла кукувицата на кукувичетата:

„Ний всички ще се видим в киаркиаро.“

Заинтригуван, капитанът го запита веднага за значението.

Подофицерът обясни, че това може би означава: „ний всички ще се срещнем пак в смъртта“, като, кой знае защо, представата за „киаркиаро“ се свързва със смъртта. Но капитанът разбираше много добре смисъла на поговорката: той трескаво си представи как в „киаркиаро“ големи ята нощни птици се блъскат зловещо и пърхат с криле сред утринния здрач; и му се стори, че по-страшна представа за смъртта от тази едва ли можеше да се намери.

Те бяха оставили автомобила на шосето и сега по една тясна кална пътека се приближаваха към „киаркиаро“-то. Оттук се виждаше как карабинерите обикалят местността, вероятно водени от някой селянин.

По едно време се озоваха пред малко стопанство; трябваше да прекосят засети ниви, за да стигнат дотам, където — сега вече всичко се разпознаваше много добре — старшията на С. ръководеше претърсването, като непрекъснато ръкомахаше.

Когато се приближиха дотолкова, че можеше да се чуват, старшията извика:

— Намерихме го, господин капитан! Намерихме го, но малко трудно ще го изтеглим. — В гласа му прозвуча радост, съвсем неуместна за случая. Ала такъв е занаятът на карабинерите: със задоволство и ликуване може да се посрещне дори откриването на един труп.

Трупът лежеше на дъното на една дълбока, деветметрова яма, която вече бяха измерили с въже, на чийто край бе завързан камък. Стените на ямата бяха гъсто обрасли с храсти и светлината на джобните фенерчета едва проникваше до дъното. Но догоре достигаше съвсем ясно вонята на разложен труп. За голяма радост на карабинерите, които се страхуваха, че на някой от тях ще се падне да свърши това, един селянин бе предложил да се спусне долу, завързан с въже, и да закачи трупа на няколко други въжета, за да може да се изтегли лесно нагоре. За това бяха нужни повече въжета и сега очакваха карабинера, който бе отишъл да ги вземе от селото.

Капитанът се върна през нивите в стопанството, където свършваше пътеката. Всичко наоколо изглеждаше изоставено. Ала когато заобиколи от другата страна, пред него неочаквано изскочи едно голямо дворно куче — увиснало на нашийника си, то опъваше синджира докрай и яростно лаеше; кучето беше хубав мелез с кафява козина и малки виолетови полукръгове около жълтите очи. От обора излезе старец и се помъчи да го укроти:

— Чибя, Баруджеду, мирно, стой мирно! — После се обърна към капитана и поздрави: — Целувам ви ръце.

Капитанът направи няколко крачки и протегна ръка да погали кучето.

— Не! — разтревожено извика старецът. — Много е лошо! Когато види непознат, отначало се оставя да го погалят, а после изведнъж хапе... Зло е като дявол.

— А как се казва? — запита капитанът, заинтригуван от необикновеното име, което старецът бе произнесъл.

— Баруджеду — отвърна старецът.

— Какво значи? — запита капитанът.

— Зъл човек — рече старецът.

— Никога не съм чувал това — намеси се подофицерът и помоли стареца на диалект да обясни думата. Старецът отговори, че може би по-правилното име е Баричеду или Барджеду, но така или иначе това

означава злост на човек, който командува другите; защото едно време тези „баруджеди“ или „барджеди“ държали в страх цели села и пращали хората на бесило само от злоба.

— Разбрах — рече капитанът, — това значи барджело^[1] — началник на полицаите.

Старецът се смути и замълча.

Капитанът би искал да попита стареца дали напоследък не е виждал някой да отива към „киаркиаро“, дали изобщо не е забелязвал нещо подозрително по тези места. Но нима можеше да се изтръгне дума от човек, който смята началника на полицаите зъл като собственото си куче? „Той е прав — помисли си капитанът. — От векове «барджели»-те са хапели хората като кучета, дори отначало са ги подмамвали, както казваше старецът, и после се нахвърляли. Какво друго, освен оръдия на насилие и произвол са били «барджели»-те?“

Той се сбогува със стареца и тръгна по пътеката към шосето. Кучето опъна синджира си и излая заплашително за последен път. „Барджело — мислеше си капитанът, — барджело като мен: и аз съм завързан със синджир, и на мен са надянали нашийник, и аз съм изпълнен с ярост.“ И той се чувствуваше по-близо до кучето Баруджеду, отколкото до тоя „барджело“, който в стари времена — пък и по-късно — е бил началник на полицията. „Псе на закона“ — помисли за себе си той и тутакси се сети за „псетата господни“ — така наричаха доминиканците и хората на инквизицията. Последната дума отекна дълбоко в душата му и събуди във въображението му спомени от далечната история, сякаш се бе озовал пред тъмна празна гробница. И с мъка се запита дали вече не е прекрачил прага на тази гробница, той, фанатизираното псе на закона. В главата му се раждаха мисли, най-различни мисли, и изтляваха в пламъка на треската, в която се бе превърнало безсънието.

Той се върна в К. и преди да отиде да отпочине в квартирата си, мина покрай прокуратурата. Искаше да докладва на прокурора на републиката за хода на следствието и да получи разрешение за продължаване срока на задържане на дон Мариано Арена, когото имаше намерение да разпита следобед, след като събере и прецени всички улики, до които се бяха добрали.

По стълбищата и коридорите на съдебната палата журналистите се бяха разположили на бивак. Щом го видяха, всички връхлетяха

отгоре му като рояк; „светкавиците“ на фотографите проблеснаха във възпалените му очи.

— Докъде стигна следствието?... Вярно ли е, че дон Мариано Арена е подстрекател на убийците?... Или зад дон Мариано се крие някоя друга по-влиятелна личност? Маркика и Пицуко направиха ли признания?... Ще бъде ли продължен срокът на задържането им, или вече има заповед за арестуването им?... Известно ли ви е, че дон Мариано има връзки с министъра Манкузо?... Вярно ли е, че вчера депутатът Ливини ви е посетил във вашия кабинет?

— Не, не е вярно — отвърна капитанът на последния въпрос.

— Но имало ли е намеса на политически личности в защита на дон Мариано?... Вярно ли е, че министърът Манкузо се е обаждал по телефона от Рим?

— Доколкото знам, не е имало никаква политическа намеса — заяви високо капитанът — и не може да има. Що се отнася до връзките на един от задържаните с някои политически личности, аз знам само това, което вие съобщавате. Аз не искам да подлагам на съмнение вашата професионална честност, но дори и да допуснем, че такива връзки съществуват, не е моя работа да се занимавам с тях и да установявам тяхното истинско значение. Ако в хода на следствието тези връзки придобият особена важност и предизвикат намесата на закона, то уверявам ви, че нито прокурорът на републиката, нито аз ще отстъпим от своя служебен дълг...

Един вечерен вестник публикува в шест колони тези изявления под заглавие: „*Следствието, което води капитан Белоди, ще засегне и министъра Манкузо*“.

Както е известно, вечерните вестници се отпечатват още преди обед: и когато на юг вече бе обед, телефонните линии горяха като барутен фитил от виковете на засегнатите личности; тези викове отекваха като взрив в чувствителните уши на ония, които се опитваха да удавят собствената си мъка във вината на Салапарута и Витория.

— Въпросът е там, че карабинерите имат в ръцете си три звена от цяла една верига. Първото звено е Маркика: ако успеят да се хванат за него така здраво, че да не можеш да го изкъртиш, като халките, забити в зидовете на селските къщи, за да връзват на тях мулетата...

— Диего не е човек, който ще си развърже езика: той е хванал шия в тия неща.

— Остави, че е хванал шия. Но вие грешите, като не искате да разберете, че такъв човек, който е способен да убие десетина или хиляда, или дори сто хиляди души, може да бъде и подлец... Позволи ми да ти кажа, че ако Диего се е разплецил, към първото звено се закача второ — Пицуко... Сега има две възможности: ако Пицуко проговори, към него ще се прикачи третото звено — дон Мариано. Но ако Пицуко мълчи, той ще остане свързан за Диего, ала слабо и няма да бъде трудно за един добър адвокат да го откачи... и толкова! Веригата се прекъсва и Мариано ще бъде свободен.

— Пицуко няма да проговори.

— Не зная, драги мой, не зная, аз винаги премислям най-лошото, което може да дойде. Ако допуснем, че Пицуко проговори, дон Мариано е загубен. Например аз смятам, че в този момент карабинерите се опитват да закачат третото звено за второто — дон Мариано за Пицуко. В такъв случай или веригата ще се прекъсне с Мариано, или пък Мариано, както е стар и болен, ще си развърже езика... И тогава, драги мой, веригата ще се удължи, ще се удължи толкова, че могат да заплетат и мене, и министъра, и господ дори... Беда, драги мой, беда!

— Вие искате да ме отчаєте съвсем... Света Богородичке, нима не знаете що за човек е дон Мариано? Мълчи като гроб.

— На младини е мълчал като гроб, ала сега с единия крак е в гроба... „Човек е слаб“ — казва Гарибалди в завещанието си и се боял, че в момент на крайна слабост ще започне да изповядва на някой поп прегрешенията си, които сигурно са били бодливи като кактус... Така мисля и аз: може би Мариано няма да издържи и ще започне да разказва прегрешенията си, които, между нас казано, не са малко... В двадесет и седма година досието му попадна в ръцете ми: по-голямо от тази книга — той посочи един том на Бентини, — не досие, а цяла криминална енциклопедия, не липсваше нищо, от „а“ до „z“ — от кражба на добитък до сбиване с ножове... За щастие това досие после изчезна... Не ме гледай като отровен! Аз нямам пръст в изчезването, други приятели, по-едри риби от мен, направиха пасианс с това досие: от една съдебна инстанция в друга, после в трета и най-сетне изчезна под носа на кралския прокурор... Спомням си, кралският прокурор

беше страшен човек, побесня като куче, заплашваше наляво и надясно. И най-много подозрения паднаха върху ония, които нямаха никаква намеса, горките. После кралският прокурор бе преместен и бурята премина. Така е, драги мой, в живота: менят се и кралските прокурори, и прокурорите на републиката, и съдиите, и офицерите, и квесторите, и ефрейторите...

— И таз хубава, ефрейторите!...

— Да, да, и ефрейторите. Няма нищо смешно, драги мой. Аз ти желая от все сърце да не влизаш в очите на някой ефрейтор... Значи, менят се и ефрейторите, а ние си оставаме тук... Ех, от време на време ни поизплашат, поразтревожат ни, но все още сме си тук.

— Ала дон Мариано...

— Дон Мариано сега го поизплашиха малко...

— Но той е още вътре, кой знае колко го измъчват.

— Никак не го измъчват. Да не мислиш, че го връзват за дървено магаре да го бият или му пускат електрически ток... Едно време бяха тия работи, сега и за карабинерите има закон...

— Закон — вятър, преди три месеца един...

— Остави другите, ние говорим за дон Мариано... Никой няма да бутне с пръст дон Мариано Арена — човек уважаван, с покровителство, човек, който може да си наеме такива адвокати като Де Марсико, Порцио и Делитала и тримата заедно... Ех, разбира се, ще изтърпи някое и друго неудобство: арестът не е „Грандхотел“, наровете са корави, кофата с нечистотиите мирише... Ще му липсва и кафето, горкият, а той пиеше по чашка на всеки половин час, и то съвсем силно... Ала след няколко дни ще го пуснат с ореол на невинност като архангел Гавраил и животът му пак ще тръгне, сделките му пак ще преуспяват...

— Преди малко вие така ме изплашихте, че ми се подкосиха краката, убихте всяка надежда у мен, а сега...

— Преди малко залагахме на „ези“, сега залагаме на „тура“. Аз казвам, че трябва да се падне „тура“ и всичко да свърши добре. Но може да се падне и „ези“.

— Да направим да се падне „тура“, а кръста да оставим за Исус Христос^[2].

— Тогава запомни моя съвет: трябва да се избие от зида първото звено — трябва да се освободи Диего.

— Но ако той вече е извършил подлостта...

— Дори и така да е, трябва да го измъкнете. Оставете следствието да се води, защото, щом е в ръцете на тия двама „качамачковци“^[3], никой не може да го спре. Нека следствието да продължава, да завърши и делото да стигне до съдия-следователя. А през това време вие подгответе за Диего такова твърдо алиби, че ако се опитат да го захаят, да си счупят зъбите...

— Какво значи това?

— Значи, че в деня, когато е бил убит Коласберна, по същото време Диего се е намирал хиляда мили далеч от местопрестъплението сред много почтени, честни хора, никога непреследвани от закона, в чиито показания не може да се съмнява никой съдия...

— Но ако той е признал...

— Ако е признал, да се откаже от показанията си. Да заяви, че карабинерите са го подлагали на физически и морални изтезания — защото съществуват и морални изтезания — и той е направил признания, неотговарящи на истината. Доказателство, че тези признания са неверни, дори направо фантастични, ще бъдат свидетелските показания на някои си Тицио, Филано и Мартино — хора, напълно достойни за доверие, — които ще установят физическата невъзможност на Диего да извърши престъплението. Само един светия има способност да се намира едновременно на две различни и далечни места. А не вярвам съдиите да открият такава дарба на светия у Диего... И после, погледни този вестник, прочети ето тази малка забележка: *„При разследването на убийствата в С. карабинерите са пренебрегнали един факт...“*

Капитан Белоди четеше забележката в сицилийския вестник, който обикновено беше много предпазлив и избягваше да критикува „силите на реда“. Разбира се, според вестника пренебрегнатото от Белоди важно обстоятелство беше пак „любовната ревност“; но дори и за човек, незапознат със сигурните данни, открити през време на следствието, ревността можеше да бъде причина само за едното убийство, а другите две оставаха съвсем необясними. Вероятно журналистът, който е бил в С., е ходил да се бръсне при дон Чичо и разказът на бръснаря за любовните връзки между жената на Николози

и Пасерело е възбудил неговата фантазия. Изобщо журналистът, като добър журналист и истински сицилиец, казваше: „Търсете жената“; ала капитанът мислеше, че тук, в Сицилия, трябва да се дадат наставления на полицията не да търси жената, защото в края на краищата жената винаги биваше открита и това беше все във вреда на правосъдието.

„Тук, в Сицилия — мислеше си капитан Белоди, — убийствата поради ревност не се пораждат от истинска дълбока ревност, от страстна любов, а от някакви особени схващания, дори по-точно от загриженост за формалната и, така да я наречем, юридическа страна на семейните отношения. Премайнавайки през различните етапи на съдопроизводството в нашето общество, законите са се стеснили, станали са дотолкова абстрактни и формални, че са загубили връзката си с човека и същността на фактите няма никакво значение. След като е премахнато всичко човешко, законът се отразява само в закон. Онова действащо лице, на име Чампа от «Триъгълната шапка» на Пирандело, говори така, като че през неговите уста се изказват всички отдели на касационния съд. Чампа грижливо разрязва на части и после отново събира в едно цялата юридическа форма, без дори да се докосва до същността на фактите, до тяхната човешка страна.“

И Белоди се беше натъкнал на такъв един Чампа още в началото, когато пристигна в С., сякаш героят на Пирандело цял-целеничък бе попаднал в неговия кабинет, но не за да търси автора си^[4], намерен вече в лицето на великия писател, а този път дошъл да търси остроумен законовед; затова бе поискал да поговори с офицера, предполагайки, че подофицерът няма да разбере неговите хитри умования, преплетени като арабеска.

„Всичко това — мислеше си капитанът — произтича от факта, че в съзнанието на сицилиеца семейството е единствената истински жива институция, която той смята за един неизбежен, договорен и юридически съюз, а не за естествена връзка, изградена върху чувствата. Семейството — това е държавата на сицилиеца. А държавата, това, което за нас е държава, за него е нещо външно — фактическа общност, реализирана чрез силата; и тя налага данъци, военна служба, войни и изпраща карабинери. Вътре в семейството сицилиецът преодолява своята вродена, трагична самотност и се приспособява към съжителство с други хора, осъществявайки това чрез някакви софистични договорни отношения. Прекалено би било да

се иска от него да преодолее границата между семейството и държавата. Понякога той може да се въодушеви от идеите на държавата или дори да се издигне да ръководи властта, но за него семейството винаги ще си остане точната и окончателна форма на неговото право и на неговия дълг, защото го държи най-близко до победоносната му самотност.“

Тези мисли, извлечени само от книгите поради краткия му житейски опит, отвеждащи го ту към верни, ту към неверни заключения, не напускаха капитан Белоди през цялото време, докато чакаше в кабинета си да доведат Арена. Той мислено разглеждаше мафията и това как би могла тя да се помести в току-що начертаната от него схема... Но в този момент подофицерът въведе дон Мариано Арена.

Преди да се яви пред капитана, дон Мариано бе поискал да му изпратят бръснар: един карабинер го обръсна набързо и това беше истинско облекчение за него; сега той прекарваше ръка по лицето си, доволен, че не напипва вече острата си като гласпапир брада, която през последните два дни му досаждаше много повече, отколкото мислите му.

— Седнете — рече капитанът.

Дон Мариано седна и загледа втренчено капитана под натегналите си клепки; после отметна леко глава и безизразният му поглед сякаш веднага погасна — зениците му изчезнаха навътре в орбитите, като че бяха направлявани от някакъв механизъм.

Капитанът го запитва дали някога е имал връзки с Калоджеро Дибела, наречен Попчето.

На свой ред дон Мариано запитва какво разбира той под връзки: обикновено познанство, приятелство или общи интереси?

— Изберете си вие — заяви капитанът.

— Истината е само една и няма какво да избирам — обикновено познанство.

— И какво мнение имахте за Дибела?

— Струваше ми се разсъдлив човек. Имаше малки прегрешения на младини, но после ми се струваше, че върви по правия път.

— Работеше ли?

— Вие знаете по-добре от мен.

— Искам да го чуя от вас.

— Ако става въпрос за това, дали е работил с мотика, работа, към която го е насочил баща му, Дибела работеше точно толкова, колкото аз и вие... Може би той работеше с главата си...

— И според вас каква умствена работа е извършвал?

— Не знам и не искам да знам.

— Защо?

— Защото не ме интересува: Дибела си вървеше по своя път, а аз по моя.

— Защо говорите за него в минало време?

— Защото го убиха... Научих за това един час преди да изпратите карабинерите в дома ми.

— В действителност Дибела ви изпрати карабинерите.

— Вие искате да ме объркате.

— Не, ще ви покажа какво е написал Дибела няколко часа преди смъртта си — и му подаде фотокопие на писмото.

Дон Мариано го взе, протегна ръката си по цялата ѝ дължина и го заразглежда отдалече, като обясни, че така вижда по-добре.

— Как ви се струва? — запита капитанът.

— Нищо — рече дон Мариано и му върна фотокопието.

— Нищо?

— Нищо като нищо.

— Не ви ли се струва, че това е обвинителен документ?

— Обвинителен? — учуди се дон Мариано. — Струва ми се, че това не е нищо: парче хартия, на което е написано моето име.

— Има и друго име.

— Да, на Розарио Пицуко.

— Познавате ли го?

— Познавам цялото село.

— Но Пицуко особено добре, нали?

— Не особено добре, а както мнозина други.

— Не сте ли имали общи сделки с Пицуко?

— Разрешете да ви запitam: според вас с какви сделки се занимавам аз?

— С много и най-различни.

— Не се занимавам със сделки: живея от рента.

— Каква рента?

— От земите си.

— Колко хектара притежавате?
— Двадесет и две салми и... да ги речем — деветдесет хектара.
— Добър доход ли ви дават?
— Не винаги: зависи от реколтата.
— Средно какъв доход може да даде един хектар от вашите земи?

— Голяма част от земята си оставям незасята, за пасбища... Затова не мога да ви кажа колко ми дава на хектар незасятата земя... мога да ви кажа какъв доход ми дават овцете... Кръгло около половин милион... Останалото, което получавам: жито, боб, бадеми и олио, зависи от реколтата...

— Колко хектара е обработваемата ви земя?
— Петдесет-шестдесет хектара.
— Тогава аз мога да ви кажа какъв доход дава на хектар. Не по-малко от милион.

— Вие се шегувате.

— Не, шегувате се вие... Защото ми казвате, че освен земите нямате други източници на доходи, че не участвувате нито в индустриални, нито в търговски сделки... И аз ви вярвам и затова смятам, че тия петдесет и четири милиона, които миналата година сте внесли в три различни банки, без да превеждате към тях нито една лира от предишните си влогове в други банки, представляват изключително само доходът ви от земята. Значи, милион от хектар... И трябва да ви призная, че един земеделски експерт, с когото се посъветвах, остана поразен: според него в този район няма земя, която може да даде чист доход по-висок от сто хиляди лири на хектар. Вие мислите, че той греши?

— Не греши — заяви дон Мариано помрачнял.

— Значи, ние сме тръгнали по неверен път... Да се върнем назад: какви са източниците на вашите доходи?

— Няма защо да се връщаме назад! Аз влагам парите си където искам... Само мога да уточня, че не винаги ги държа в банки — понякога давам заеми на приятели без полици, на доверие... Миналата година ми върнаха всички пари, които бях раздал, и направих тези влогове в банките...

— Където имате други влогове на ваше име и на името на дъщеря ви...

— Всеки баща е длъжен да помисли за бъдещето на децата си.

— Съвсем вярно и вие сте осигурили богато бъдеще на дъщеря си... Но не знам дали вашата дъщеря ще може да оправдае всичко, което сте сторили, за да ѝ осигурите това богатство... Знам само, че сега тя се намира в един от най-прочутите и скъпи колежи на Лозана... Представям си, че когато се върне, ще я намерите много променена: възпитана, милостива към всичко това, което вие презирате, уважаваща онова, което вие не зачитате...

— Оставете дъщеря ми на мира — рече дон Мариано и лицето му се изкриви от болезнен гняв. После се поуспокои и сякаш да убеди самия себе си, заяви: — Дъщеря ми е като мен.

— Като вас?... Пожелавам ви да не бъде като вас! А, от друга страна, и вие самият правите всичко възможно дъщеря ви да не бъде като вас, да стане съвсем друг човек... Тя ще се промени толкова, че няма да я познаете и така ще получите известно възмездие заради цялото това богатство, придобито с насилие и мошеничество...

— Проповед ли ми държите?

— Вие сте прав... Проповедника ходите да го слушате в черква, а тук искате да намерите само полицаия, вие сте прав... Тогава да поговорим за вашата дъщеря, за това колко пари ви струва тя, колко пари трупате на нейно име... Много, премного пари, и то все от съмнителни доходи, така да ги речем... Погледнете: това са фотокопия на банковите сметки, открити на ваше име и на името на дъщеря ви. Както виждате, подирили сме сведения не само от местните агенции, а сме стигнали чак до Палермо... Много, премного пари: можете ли да обясните откъде сте ги взели?

— А вие можете ли? — запита невъзмутимо дон Мариано.

— Ще се опитам, защото в тия пари, които вие така тайнствено трупате, трябва да се търсят причините за разследваните сега от мен престъпления. Аз трябва да докажа това, за да обясня престъпленията, в които ще ви обвинявам като подстрекател за убийство... Ще се опитам... Но все пак вие ще трябва да дадете някакво обяснение на финансовите органи. Сега ние ще изпратим тези данни на данъчните власти...

Дон Мариано махна нехайно с ръка.

— Имаме копие и от вашата декларация за доходите ви и извлечение от внесените данъци. Вие сте декларирали общ доход...

— Равен на моя — намеси се подофицерът.

— И сте внесли данък...

— Малко по-малко от мен — добави пак подофицерът.

— Виждате ли — рече капитанът, — има много неща, които трябва да се изяснят, които вие трябва да обясните.

Дон Мариано отново махна безгрижно с ръка.

„Оттук трябва да се започне всичко — мислеше си капитанът. — Безполезно е да се опитвам да разобличавам като криминален престъпник такъв човек, защото никога няма да има достатъчно доказателства: той винаги ще бъде защитен от мълчанието и на честните, и на нечестните. Безполезно и опасно е да се мечтае за временно отменяване на конституционните права. Един нов Мори в Сицилия веднага ще се превърне в оръдие за политически и изборни цели, ще стане дясна ръка не на властта, а на някаква фракция — фракцията на Манкузо — Ливини или тая на Шортино — Карузо. Тук, както в Америка, трябва да се улавят такива хора за измама на данъчните власти. И то не само хората като дон Мариано Арена, и не само в Сицилия. Трябва да се извърши внезапна ревизия на банките, експерти да проверят основно чрез двойно счетоводство отчетността на всички големи и малки фирми, да се ревизират регистрите за имотното състояние. По-добре би било, ако всички тия стари и млади «лисици», които пилеят силите си да душат какви са политическите идеи, намеренията и тайните връзки на най-неспокойните членове на това голямо семейство, в което се е превърнала сегашната власт, да следят кой е приближен и кой е неприятел на това «семейство», по-добре би било да насочат вниманието си към вилите, луксозните коли и разходите на съпругите и любовниците на някои държавни чиновници; да сравнят техния начин на живот със заплатите им и да си извадят правилно заключение. Само така хора като дон Мариано ще започнат да губят почва под краката си... Във всяка друга страна за едно такова укриване на доходи, каквото в случая установявам, биха наложили строго наказание, а тук дон Мариано само се подсмива — той знае, че лесно ще нареди пасианса.“

— Доколкото виждам, не се тревожете за отношението на данъчните власти.

— Аз никога за нищо не се тревожа — заяви дон Мариано.

— Как така?

— Аз съм невежа човек, но две-три неща, които зная, са ми достатъчни: първо, че под носа ни се намира устата, която ни служи по-скоро да ядем, отколкото да говорим.

— И аз имам уста — рече капитанът, — но ви уверявам, че ям само онова, което вие, сицилийците, наричате „трохи от държавната трапеза“.

— Знам, но вие сте човек.

— А подофицерът? — иронично запита капитанът, като посочи подофицера Д'Антон.

— Това не зная — отвърна дон Мариано, вглеждайки се в подофицера с досадно внимание.

— Аз — продължи после дон Мариано — имам известен житейски опит и зная, че това, което високопарно наричаме „човечество“, е само хубава празна дума. Човечеството аз делия на пет категории: хора, полухора, човечета и, ако разрешите така да се изразя, плужеци и амеби... Хората са съвсем малко, полухората — малко, аз бих бил доволен, ако човечеството в своето развитие е спряло до полухората... Но не, то слиза още по-надолу, до човечетата: те са като децата, които се мислят за възрастни — маймуни, които подражават на големите... И още по-надолу — плужеците, те са цели пълчища... А накрая амебите, които би трябвало да живеят като патиците в локвите, защото техният живот е съвсем сив и безсмислен като на патиците... Но вие, дори и да ме приковете към тези листи като Христос на кръста, пак ще си останете човек...

— Вие също сте човек — заяви капитанът с известно вълнение. Тази размяна на любезности с главатаря на мафията предизвика у него смущение, но за оправдание той тутакси си припомни как веднъж в разгара на националния празник се бе ръкувал с „представителите на нацията“, заобиколени от фанфари и знамена — министъра Манкузо и депутатата Ливини. В сравнение с тях дон Мариано беше човек. Зад морала и закона, зад милосърдието се криеше потенциална маса от човешка енергия, дълбоко чувство на самотност, сляпа и трагична добра воля: и както слепецът изгражда във въображението си предметния свят — мрачен и безформен, така и дон Мариано си представяше по свой начин човешките отношения, чувства и закони. Пък и какво ли друго понятие можеше да има той за света, след като около него гласът на правото винаги е бил задушаван от силата и

събитията са сменяли само оттенъка на думите в една неподвижна и гнила действителност?

— Защо смятате, че аз съм човек, а не получовек или направо амеба? — запита раздразнен капитанът.

— Защото от вашето място е лесно да настъпите човек в лицето — отвърна дон Мариано. — Но вие се отнасяте с уважение... Хора, които преди много години седяха на вашето място и на мястото на подофицера, са ми нанесли оскърбления, по-тежки и от смъртта: един офицер като вас ми удари плесница, а долу в килиите старшията допираше запалена цигара до стъпалото на крака ми и се смееше... Е, питам ви аз, може ли човек да спи спокойно след такива оскърбления?

— Значи, аз не съм ви оскърбил?

— Не, вие сте човек — отново потвърди дон Мариано.

— А как ви се струва, човешко ли е да се убива или да се подстрекава към убийство?

— Такова нещо никога не съм правил. Но ако вие искате да си поговорим за житейските работи ей така, само за развлечение, и ме питате справедливо ли е да се отнема животът на един човек, аз ще ви кажа: първо трябва да се види дали е човек...

— Човек ли беше Дибела?

— Амеба — заяви с презрение дон Мариано; той вече се бе изтървал, а думите не са като кучета, та да им свирнеш и да ги върнеш.

— Вие имате ли някакви особени причини да мислите така за него?

— Никакви причини: едва го познавах.

— И все пак вашата преценка е правилна: вероятно изхождате от някои постъпки... Може би вие сте знаели, че той беше шпионин, доносник на карабинерите...

— Това не ме интересува.

— Но го знаехте...

— Цялото село го знаеше.

— Какви секретни източници на сведения сме имали!... — възкликна с ирония капитанът, поглеждайки подофицера. А може би Дибела е правил услуги на приятелите си, като ни е съобщавал само определени сведения... — обърна се той отново към дон Мариано. — Какво ще кажете вие за това?

— Не зная.

— И все пак поне веднъж Дибела се изпусна и каза истината: това стана тук, в този кабинет, преди десетина дни, когато той седеше на същото място, където сте вие сега... Как успяхте да узнаете за това?

— Аз нищо не знаех, пък и да бях узнал, нямаше да ми стане нито по-топло, нито по-студено от това.

— Може би Дибела, измъчван от угризения на съвестта, е дошъл при вас да признае грешката си...

— Той беше от ония, които се измъчват от страх, а не от угризения и не е имало защо да идва при мен.

— А вие можете ли да изпитвате угризения?

— Никога. Нито угризения, нито страх.

— Някои ваши приятели казват, че сте много набожен.

— Да, ходя на черква, пращам пари на сиропиталищата...

— Мислите ли, че това е достатъчно?

— Разбира се, че е достатъчно: величието на черквата е в това, че може да приеме всеки с неговите разбирания.

— Никога ли не сте чели евангелието?

— Слушам го всяка неделя на черква.

— И какво мислите?

— Хубави думи: изобщо черквата е красиво нещо.

— Виждам, че за вас красотата няма нищо общо с истината.

— Истината е на дъното на някакъв кладенец: погледнеш ли в кладенеца, ще видиш слънцето или луната, ала ако се хвърлиш надолу — няма да намериш нито слънцето, нито луната, ще намериш истината.

Подофицерът вече започваше да се отегчава: чувствуваше се като куче, принудено да следва пътя на ловеца през гола камениста местност, където не може да надуши и най-малка следа на дивеч. Капитанът сякаш го водеше по дълга, стръмна и извиваща пътека — разговорът едва засягаше убитите и веднага се изместваше върху друго: черквата, човечеството, смъртта. Господи боже мой, та това е разговор, подходящ за някой клуб, а не разпит на престъпник!

— Вие на много хора ли сте помогнали да намерят истината на дъното на кладенеца? — запита капитанът.

Дон Мариано втренчи в лицето му студените си като никелови монети очи и не отвърна нищо.

— Дибела е бил стигнал вече до истината — продължи капитанът, — когато е написал вашето име заедно с това на Пицуко.

— Стигнал до лудост, а не до истината.

— Той не беше полудял... Веднага след смъртта на Коласберна накарах да го повикат, защото бях получил анонимни сведения, които ми даваха възможност да предположа, че това убийство е свързано с определени интереси... Знаех, че Коласберна е получил предложения, че са го заплашвали, че дори са стреляли по него, но само за предупреждение. И запитах Дибела дали може да ме осведоми кой е предлагал сделки на Коласберна, кой го е заплашвал. Объркан и смутен, но не чак толкова, че да не може да ми даде поне една-единствена вярна диря, той ми съобщи две имена: едното от двете имена ми е казал само за да ме заблуди, както установих по-късно... Но аз исках да предпазя Дибела, а, от друга страна, не можех да рискувам да задържа изведнъж и двамата, посочени от него: трябваше да задържа само единия. Тъй като двамата принадлежаха на два различни клона на мафията, враждуващи помежду си, единият от двамата трябваше да бъде съвсем изключен... Но кой? Ла Роза или Пицуко?... В това време съобщиха за изчезването на Николози. Изненадаха ме някои съвпадения... И Николози, преди да изчезне, бе оставил едно име. Ние задържахме този човек — някой си Диего Маркика, когото навярно вие познавате — и той си призна...

— Диего? — извика невярващ дон Мариано.

— Диего — потвърди капитанът и заповяда на подофицера да прочете показанията.

Дон Мариано слушаше, дишайки тежко като астматик. Но в действителност той бе задъхан само от гняв.

— Както виждате, без да го молим, Диего ни насочи към Пицуко, а Пицуко към вас...

— Към мен не може да ви насочи никой, и господ дори... — заяви уверено дон Мариано.

— Вие уважавате много Пицуко — отбеляза капитанът.

— Не уважавам никого, но познавам всички.

— Що се отнася до Пицуко, не искам да ви разочаровам, още повече, че Диего ви причини голямо разочарование.

— Той е рогоносец — рече дон Мариано и лицето му се изкриви от неудържимо отвращение: това беше знак за внезапното му

отстъпление.

— Не ви ли се струва, че сте малко несправедлив? Диего дори не е споменал за вас.

— Какво общо имам аз с това?

— Но защо се гневите, щом нямате нищо общо?

— Не се гневя, съжалявам за Пицуко, който е човек на място...

Винаги, когато се натъкна на подлост, аз се вълнувам.

— Можете ли да гарантирате, че всичко, което е казал Маркика за Пицуко, е лъжа?

— Не мога да гарантирам нищо, дори и полица за едно зърно.

— Но не вярвате, че Пицуко е виновен?

— Не вярвам.

— Ала Пицуко сам признава и посочва вас като съучастник?

— Бих казал, че е загубил ума си.

— Не сте ли задължавали Пицуко да се справи с Коласберна било с добро, или със зло?

— Не.

— Вие не участвувате ли, или не сте ли заинтересуван в сделки на строителни предприятия?

— Аз ли? И насън не ми е минавало такова нещо.

— Нали вие сте препоръчали предприятието „Смиролдо“ за един голям търг, спечелен по необичаен начин благодарение на вас?

— Не... Тоест да, но аз правя хиляди препоръки.

— Какви?

— Всякакви: за търгове, за служби в банката, за зрелостни свидетелства, за парични помощи...

— Към кого отправяте вашите препоръки?

— Към приятели, които могат да свършат нещо.

— Но обикновено към кого?

— Към този, който ми е по-голям приятел и който може да свърши повече работа.

— А не получавате ли срещу това нещо, не ви ли се отплащат, не ви ли дават нещо в знак на благодарност?

— Отплащат ми се само с приятелство.

— При все това понякога...

— Понякога на Коледа ме черпят със сладолед.

— Или с някой чек. Счетоводителят Мартини от фирмата „Смиролдо“ си спомня един чек за голяма сума, надписан на ваше име от инженер Смиролдо — чекът е минал през неговите ръце... Може би това е било благодарност заради големия търг, който са спечелили? Или вие сте правили и други услуги на фирмата?

— Не помня, възможно е просто да са ми върнали някой дълг.

— Щом вие не можете да си спомните, ще задържим инженер Смиролдо.

— Тъкмо няма да си напругам паметта да си спомням... Стар съм и паметта ми понякога ми изневерява...

— Мога ли да затрудня паметта ви още веднъж за нещо, което се отнася до едно скорошно събитие?

— Опитайте.

— Става дума за търга на строежа на пътя Монтеросо — Фалконе. Вие сте успели да издействувате финансиране за един съвсем безполезен път, и то по невъзможен терен. Че именно вие сте издействували финансирането на строежа, се потвърждава и в статията на един местен кореспондент, който ви хвали за тази заслуга. Но да оставим това настрана! Нали вие сте помогнали на фирмата „Фацело“ да спечели този търг? Поне така ми заяви синьор Фацело и мисля, че той няма защо да лъже.

— Не, той не лъже.

— А той отплати ли ви се?

— Как не? Дошъл тук и избълвал цялата история — отплати ми се, както се следва, дори с излишна щедрост.

[1] Барджело — началник на полицията в средновековните италиански общини. — Б.пр. ↑

[2] На кралските италиански монети изображението на едната страна е кръст с означената стойност, а на другата — ликът на краля. — Б.пр. ↑

[3] Презрително прозвище на хората от Северна Италия. — Б.пр. ↑

[4] Намек за пиесата на Пирандело „Шест лица търсят автор“. — Б.пр. ↑

Двамата сицилийци получиха пропуските си на улица Дела Мисионе един час преди започване на заседанието. Пообиколиха Галерията^[1] до кафене „Берардо“, а после се повъртяха около будките да разгледат окачените вестници и списания. Потънал в приятна мека светлина, по това време Рим беше очарователен; двамата вървяха спокойно, от време на време покрай тях извиваха автомобили и се чуваше продължителното свистене на тролейбусите. Като нещо далечно и недействително до ушите им долитахше гласът на вестникарите, които заедно с думата „престъпления“ викаха името на тяхното село. Те бяха дошли в Рим преди два дни и вече бяха успели да разговарят с двама специалисти по наказателно право, с един министър, с петима-шестима депутати и няколко лица, търсени от полицията, които блажено лентяйствуваха из кафенетата на квартал Тестачо. Сега двамата се чувствуваха спокойни; когато депутатът ги покани да присъствуват на едно парламентарно заседание, където правителството щеше да отговори на запитванията относно обществения ред в Сицилия, стори им се, че по-щастлив край на този напрегнат ден едва ли можеха да очакват. Вечерните вестници съобщаваха, че задържането на Маркика, Пицуко и Арена се е превърнало в арест: прокурорът на републиката издал вече заповед за арестуването им. От това, което журналистите бяха успели да подушат, се разбираше, че Маркика е признал извършването на едното убийство, а за другото бе хвърлил вината върху Пицуко; на свой ред Пицуко признал, че неволно е съдействувал за двете убийства, извършени от Маркика — две, а не едно, както бе заявил Маркика; Арена не беше направил никакви признания и нито Маркика, нито Пицуко го сочеха като съучастник. Но прокурорът на републиката бе изпратил заповед за арестуването им, обвинявайки Маркика в предумишлено убийство, Пицуко — в предумишлено убийство и подстрекателство, а Арена — само в подстрекателство за убийство. Положението беше лошо: ала погледнати от Рим, който по това време бе озарен от пъстрите облекла на жените и от блясъка на дъгоцветните витрини и приличаше на отражение в свободно политнал сапунен мехур, тия заповеди за арестуване сякаш губеха тежестта си и се издигаха бързо и леко в безкрая като книжни хвърчила.

Наближаваше часът за откриване на заседанието. Двамата се вмъкнаха в един подлез; те се движеха сред пъстрата жива тълпа,

осветена от хладната неонтова светлина на витрините, и за миг привличаха вниманието на минувачите със своите тъмни дрехи, с мрачните си лица, които приличаха на светия патрон на С., с траура на ръкавите си, със забързаната си походка, с мълчаливото побутване с лакти и възхитени погледи, които си разменяха, когато минаваха хубави жени. Мнозина ги мислеха за полицейски агенти, преследващи някой джебчия; но всъщност те бяха две живи отломки от Сицилия — живо възплъщение на „проблемите на Юга“.

Портиерите на парламента недоверчиво ги измериха с поглед, повъртяха из ръцете си техните пропуски и поискаха личните им карти; после ги подканиха да свалят шлиферите си. Най-сетне бяха отведени в една лежа, също като в театър, макар че залата съвсем не приличаше на театрална. Те се надвесиха от ложата като от ръба на огромна фуниевидна пропаст и долу видяха разшавания черен мравуняк. Светлините в залата приличаха на отблясъците пред буря в техния роден край, когато подгонените от вятъра на Сахара облаци се събират и кипят в небето, а слънчевата светлина едва пробива завесата от песъчинки и водни капки. Странна светлина, при която всичко изглежда атлазено гладко!

Измина доста време, докато се ориентират и от своите отвлечени понятия за левица, център и десница преминат към конкретната топография в парламента, при което най-известните личности им послужиха за ориентир. Когато иззад един вестник се появи лицето на Толиати, разбраха, че пред тях е левицата. Бавно и точно те завъртяха погледа си към центъра и не след дълго откриха лицето на Нени, после лицето на Фанфани; ето го и депутата, на когото дължаха присъствието си на този спектакъл; стори им се, че той ги гледа и му махнаха приветствено с ръка; ала депутатът не забеляза нищо: кой знае за какво си мислеше сега. Най-силно впечатление им направиха квесторите, които сновяха непрекъснато от една банка до друга — от тяхното механично движение залата приличаше на огромен стан. Монотонният и непрекъснат шепот, който достигаше до ушите им, сякаш излизаше някъде от сводовете на залата, а не от амфитеатрално наредените банки, изпълнени с хора, погълнати от своите мисли.

От време на време се чуваше един звънец. После сред светлината и растящия шепот в залата изплува някакъв глас и се задържа като капка олио върху водна повърхност. Не можеха да разберат откъде

точно идва гласът; докато най-сетне преместиха погледите си от председателя, който звънеше, към правителствената банка и до министъра Пела видяха оня, който говореше.

— Да отговори министърът! — разнесе се вик откъм банките на левицата.

Председателят извънх и заяви, че министърът няма възможност да се изкаже, но тук е заместник-министърът, което е все същото... Нека го оставят да говори, в края на краищата никой няма намерение да проявява неуважение към парламента... Ала все едно, че не бе казал нищо.

— Министърът! Министърът! — продължиха да викат откъм левицата.

— За бога, оставете го да говори! — възкликна единият от двамата сицилийци на ухото на другаря си.

Позволиха му да се изкаже.

Заместник-министърът заяви, че правителството не вижда никакви причини да бъде особено разтревожено за състоянието на обществения ред в Сицилия.

Левицата започна да протестира бурно. Когато шумът понамаля, един глас от десницата извика:

— Преди двадесет години хората в Сицилия спяха с отворени врати!

Всички депутати от левицата, почти до средата на самия център, станаха прави и започнаха да викат. Двата сицилийци се надвесиха от ложата, за да видят фашиста, който се намираше под тях и в отговор ревеше като бик:

— Да, преди двадесет години в Сицилия имаше ред, а вие го разрушихте! — Той посочи обвинително с пръст всички от Фанфани до Толиати.

Двата сицилийци видяха бръснатата му глава и ръката му, протегната обвинително.

— Какъв ти ред, рогоносецо! — промърмориха и двамата едновременно.

Звънецът извънх напрегнато и продължително. Отново започна да говори заместник-министърът. Той заяви, че правителството не може да постави на разглеждане събитията в С., за които питаха уважаемите депутати, тъй като следствието продължава; изобщо

правителството смята, че тия събития се дължат на най-обикновена престъпност и отхвърля тълкуванието, което им дават уважаемите автори на запитването; правителството отхвърля смело и с възмущение клеветническите измислици, които левицата публикува в своите вестници: че членове на парламента и дори направо на правителството имат някакви връзки с елементи от тъй наречената мафия, която според правителството съществува само във въображението на социалкомунистите.

Откъм левицата, чиито банки вече бяха претърпани с депутати, прогърмяха протести.

Един висок, побелял, почти плешив депутат стана и се отправи към правителствената банка. Трима квестори преградиха пътя му. Той закрещя обиди по адрес на заместник-министъра и двамата сицилийци си помислиха: „Сега ще извадят ножове.“ Звънецът бясно звънеше. Откъм десницата като пружина отскочи депутатът с бръснатата глава и се озова наред залата: завтекоха се други квестори да го задържат. Той пък отправи обиди към левицата. Покрай масивната му глава профуча на вълни думата „кретен“, като стрелите на индианците край главата на Буфало Бил.

„Тук трябва цял батальон карабинери“ — помислиха си двамата сицилийци, които за пръв път в живота си признаваха, че и карабинерите могат да послужат за нещо.

Те погледнаха натам, където седеше техният познат депутат. Той беше спокоен: забеляза, че го гледат и усмихвайки се, им махна с ръка.

Беше тиха пармска вечер. Капитан Белоди вървеше по улиците на родния си град, обзет от спомена за далечна Сицилия, изпълнен с неизразимо умиление: пред него се възправяше като жива цялата тази далечна земя, натежала от неправди и смърт.

Той бе повикан в Болоня да свидетелствува в един процес; когато процесът свърши, капитанът почувствува, че не е в състояние да се върне в Сицилия; изтощен от нервна преумора, той мислеше, че една почивка в Парма, сред близките му, ще бъде много по-приятна и отморяваща от обикновено. Затова бе поискал отпускат по болест. Разрешиха му за един месец.

Сега, когато половината от отпуската му беше вече минала, от една връзка местни вестници, изпратена му от подофициера Д'Антонa, той разбра, че цялото грижливо възстановяване на фактите в С., което се бе помъчил да направи, бе разрушено от редица неоспорими алиби като картонен замък от вятър. Или по-точно: всичко бе разрушено само от едно-единствено алиби — това на Диего Маркика. Хора, които никога не са били осъждани, никога не са били заподозирани, хора уважавани, образовани и културни, бяха засвидетелствували пред съдия-следователя, че е невъзможно Диего Маркика да е стрелял върху Коласберна и да е бил познат от Николози, защото в същия ден и в същия час, когато е било извършено престъплението, той се намирал на разстояние седемдесет и шест километра далече от мястото: тоест по това време Диего бил в П., където спокойно и мирно поливал с помпа тревата в градината на доктор Бакарела пред очите на самия доктор, който имал навика да става рано и да наблюдава работата в градината. Не само докторът, но и селяните, и минувачите оттам, познаващи до един Диего Маркика, можели да свидетелствуват за това, защото си го спомняли съвсем ясно.

Относно показанията си, дадени пред капитан Белоди, Маркика бе обяснил, че те се дължат по-скоро на някакво отмъщение: капитанът го накарал да повярва, че е наклеветен от Пицуко и той, заслепен от гняв, искал да му отвърне — опозорил себе си, само и само да докара неприятности и на Пицуко.

От своя страна Пицуко, като узнал за подлата постъпка на Диего, пуснал цял фойерверк от лъжи, самообвинявайки се в редица дребни провинения, за да окачи камък на шията на Маркика, който го опозорил.

А пушката? Да, Пицуко трябваше да понесе отговорност за незаконно пазене на оръжие; и той бе натоварил зетя си да скрие пушката само защото се безпокоял, че пазенето на оръжие е забранено от закона.

Що се отнася до дон Мариано, чиито интервюта и снимки изпълваха вестниците, излишно е да се казва, че всички улики срещу него, събрани и подредени така грижливо от капитана и прокурора на републиката, се бяха изпарили: ореол на невинност озаряваше главата му, натегнала — както личеше и на снимките дори — от лукава мъдрост. На един журналист, който го бе запитал за капитан Белоди,

дон Мариано отговорил: „Той е човек“. Когато журналистът настоял да узнае дали с това той не иска да каже, че като всеки човек капитан Белоди може да греши и че към думата „човек“ трябва да се прибави някакво прилагателно, дон Мариано възкликнал: „Какво ти прилагателно! Човек няма нужда от прилагателни! Щом казвам, че капитанът е човек, това значи, че той е човек и толкова!“ Журналистът преценил този отговор като загадъчен, продиктуван вероятно от раздразнението или може би от лошото настроение на дон Мариано. Ала всъщност дон Мариано, като славен генерал, искал да изкаже своята правдива преценка, своята похвала за победения неприятел. Това внесе известно раздвоение в развълнуваната душа на капитана: той изпитваше възмущение, а същевременно и задоволство.

В други съобщения, подчертани с червен молив от подофицера Д'Антоня, се казваше, че разследванията върху трите убийства, разбира се, са възобновени и специалната бригада на „обществена безопасност“ е попаднала на вярна диря, която обяснява случая Николози: задържани са вдовицата и нейният любовник, някой си Пасерело, върху които тежат неоспорими улики, необяснимо пренебрегнати от капитан Белоди. В третата подчертана бележка на местната хроника се съобщаваше, че началникът на карабинерския пост в С., старшият Артуро Ферлизи, е преместен по свое искане в Анкона; кореспондентът на вестника, отбелязвайки неговото усърдие и разсъдливост в службата, му отправяше своите най-искрени благопожелания.

Премисляйки всички тези известия, капитанът вървеше безцелно по улиците на Парма, пламнал от безсилна ярост; ала отстрани изглеждаше, като че се е запътил за някаква среща и се безпокои да не закъснее. Той съвсем не чу, че приятелят му Брешанели го викаше от отсрещния тротоар; когато приятелят му го настигна и се изпречи отпреде му, усмихнат любезно, като шеговито го помоли поне да отвърне на поздрава му в името на щастливите и, уви, отлитнали вече ученически дни, Белоди остана изненадан и недоволен. Извини се сериозно, задето не беше чул, и каза, че не се чувства добре; той бе забравил, че Брешанели е лекар и няма да пусне лесно един стар приятел, който не е добре.

И наистина лекарят отстъпи една крачка назад и започна да го оглежда: констатира, че приятелят му е отслабнал много и палтото

виси на раменете му като на закачалка; после се приближи и го загледа в очите, които според него имали жълти петна в бялото и това означавало нарушение на функциите на черния дроб; разпита го подробно за симптомите и му изброи редица лекарства. Белоди го слушаше усмихнат и разсеян.

— Слушаш ли ме — запита Брешанели, — или ти досаждам?

— Не, не — възрази Белоди, — напротив, много се радвам, че те виждам... Къде отиваш?... — и без да дочака отговор, той хвана приятеля си под ръка. — Аз ще те придружа.

Когато се облегна на ръката на приятеля си — нещо, което отдавна не бе правил, — Белоди наистина почувствува нужда от близост, нужда да поговори с някого, за да разсее гнева си.

Ала Брешанели започна да го разпитва за Сицилия: каква е, как се живее там, какви престъпления стават. Белоди отвърна, че Сицилия е невероятна страна.

— Да, правилно казваш — невероятна... Имах възможност да се запозная със сицилийци — необикновени хора... Сега получиха автономия, имат свое правителство... Правителство на двуцевката, бих казал аз... Невероятна — ето това е най-подходящата дума.

— Но и Италия е невероятна страна. Трябва да отидеш в Сицилия, за да разбереш колко невероятна е Италия.

— Може би цяла Италия непрекъснато се превръща в Сицилия... Когато четох във вестниците за скандалите на това регионално правителство, хрумна ми една фантастична мисъл: учените казват, че „границата на палмата“, тоест климатът, който е благоприятен за палмовата растителност, се мести все по на север, струва ми се, с петстотин метра на година... Граница на палмата... Аз обаче бих я нарекъл граница на силното кафе... И тази граница на палмата, на силното кафе, на скандалите расте все по-нагоре и по-нагоре към Италия като живака на термометър и вече е преминала Рим... — Брешанели се спря внезапно и се обърна към една млада жена, която идваше насреща им усмихната: — И ти си невероятна, хубавице!...

— Как и аз? А другата коя е?

— Сицилия... И тя е жена: тайнствена, неумолима, отмъстителна и прекрасна... Като теб... Да ти представя капитан Белоди, който ми разказваше за Сицилия... А това е Ливия — обърна се той към Белоди,

— Ливия Джанели, която може би помниш като дете, а сега е вече госпожица и не иска да знае за мен.

— Вие идвате от Сицилия? — запита Ливия.

— Да — рече Брешанели, — той идва от Сицилия. Там, както казват сицилийците, упражнява занаята на „гаден полицаи“. — Последните думи Брешанели произнесе, имитирайки гърления глас и катанско произношение на комика Анджело Муско.

— Обожавам Сицилия — възкликна Ливия и хвана и двамата под ръка.

„Това е Парма — помисли си Белоди, почувствувал се неочаквано щастлив, — това е момиче от Парма! Ти си у дома си, по дяволите Сицилия!“

Но Ливия също искаше да чуе невероятните неща за невероятна Сицилия:

— Аз бях веднъж в Таормина... И в Сиракуза съм била за класическите представления, но ми казаха, че за да опознаеш Сицилия, трябва да отидеш навътре в острова... Вие в кой град живеете?

Белоди назова името на селото. Ливия и Брешанели никога не бяха го чували.

— Как изглежда? — запита девойката.

— Старо селище с белосани къщи, със стръмни улички и множество стъпала... и на върха на всяка уличка, на всяка стълба има по една грозна черква.

— А мъжете? Много ли са ревниви там мъжете?

— До известна степен — отвърна Белоди.

— А мафията? Какво представлява тази мафия, за която вестниците непрекъснато пишат?

— Да, какво, е всъщност мафията? — настоя Брешанели.

— Трудно е да се обясни — отвърна Белоди. — И тя е нещо невероятно... ето думата!

Започнаха да падат ситни снежинки, побелялото небе обещаваще продължителен снеговалеж. Ливия ги покани да отидат у тях: щели да дойдат нейни приятелки, ще послушат чудесни стари джазови плочи, оцелели като по чудо, ще има и хубаво шотландско уиски и коняк „Карлос Примеро“.

— А за ядене ще има ли нещо? — запита Брешанели. Ливия обеща, че ще има и за ядене.

У тях завариха сестрата на Ливия и две други момичета, изтегнати на килима пред камината: наблизко имаше чаши, от грамофона се разнасяше бесният ритъм на мелодията „Погребение на Вио Коломбие“. И тези момичета обожаваха Сицилия. Те потръпваха приятно при мисълта за ножовете, които проблясват в ръцете на ревнивците. Съжаляваха сицилийските жени и същевременно малко им завиждаха. Червения цвят на кръвта те си представяха като червените багри върху платната на Гутузо. Според тях „Петелът на Пикасо“, изрисуван на обложката на романа „Бел’Антонио“ от Бранкати, би могъл да стане прекрасна емблема на Сицилия. Когато споменаха за мафията, отново потръпнаха и поискаха капитанът да им разкаже за ужасните неща, които сигурно бе видял.

Белоди им разправи историята на един затворнически лекар в Сицилия, който справедливо намислил да отнеме привилегиите на затворниците-мафиоти да се излежават в лечебницата; в затвора имало множество болни, дори направо туберкулозни, които седели в килиите и в общите стаи, докато съвсем здравите мафиоти заемали лечебницата, за да се разполагат по-удобно. Лекарят наредил да ги върнат в общите стаи, а в лечебницата да дойдат болните. Наредждането на лекаря не било изпълнено нито от надзирателите, нито от директора на затвора. Лекарят се обърнал с писмо към министерството. И тъй, една нощ го повикали в затвора, уж да даде бърза помощ на един затворник. Лекарят отишъл. И в един момент се озовал сам сред затворниците вътре в затвора: мафиотите го набили порядъчно и разумно, а пазачите не забелязали нищо. Лекарят се оплакал на прокурора на републиката и на министъра. Мафиотите, не всички, разбира се, били преместени в друг затвор. А лекарят бил освободен от длъжност със заповед от министерството, тъй като неговото усърдие в службата станало причина за неприятни инциденти. Той бил член на една левичарска партия и се обърнал за подкрепа към другарите си: но те му отвърнали, че е по-добре да зареже тази работа. Понеже нямал друга възможност да отмъсти за оскърблението си, той се обърнал към един от главатарите на мафията, който обещал да накаже едного от злосторниците в новия затвор, където бил преместен. Скоро след това лекарят бил уверен, че виновникът е набит здравата.

Момичетата намираха, че този епизод е очарователен. Брешанели го намери за ужасен.

Домакините приготвиха сандвичи. Всички ядоха, пиха уиски и коняк, слушаха джазова музика и говориха пак за Сицилия, за любовта, за пола... Белоди се чувствуваше като оздравяващ болник: разчувствуван, разнежен, изгладнял. „По дяволите Сицилия, по дяволите всичко!“

Към полунощ той се завръщаше у дома си, като преминаваше пеша през целия град. Притихналата и опустяла Парма беше вълшебна в своята снежна обвивка. „В Сицилия рядко пада сняг — помисли си Белоди — и може би цивилизацията зависи от снега и слънцето, от това дали в една страна има повече сняг, или повече слънце.“

Капитанът се чувствуваше малко объркан. Но още преди да стигне у дома си, той съвсем ясно разбра, че обича Сицилия и ще се върне отново там.

— И там ще си строша главата — произнесе Белоди гласно.

[1] Покрита улица в Рим, където се намират заведения и магазини — Б.пр. ↑

БЕЛЕЖКА

„Извинете, че това писмо излезе дълго, но нямах време да го съкратя“ — бе писал един французин (или една францужойка) през великия осемнадесети век. Но сега аз не мога да кажа, че ми е липсвало времето, необходимо за съкращаване на една повест; аз употребих цяла година, от едно лято, та чак до друго, за да съкратя тази повест; разбира се, не работех напрегнато, а се занимавах с това покрай другите си задължения и грижи. И моето „дълбаене“ в повестта бе насочено не към съразмерността, същността и ритъма на произведението, а към предотвратяване на евентуалните и възможни обиди на всички ония, които могат да се почувствуват пряко или косвено засегнати от моето описание. Защото, както е известно, в Италия не бива да се шегуваш нито със светците, нито със стражарите; а представете си пък, ако вместо да се шегуваш, се занимаваш сериозно с тях. САЩ могат да имат в своята литература и кино глупави генерали, продажни съдии, измамни полицаи; така е и до днес в Англия, Франция, Швеция и т.н. Италия обаче никога не ги е имала, няма ги и никога не ще ги има. Така е. Трябва да се отличаваме от другите. Аз чувствавам, че не съм в състояние да се отбранявам героично срещу обвиненията, които биха ми се отправили, че съм опозорил и обидил някои авторитетни личности; решително чувствавам, че не съм в състояние. Затова, когато забелязах, че моето въображение е прехвърлило границите, налагани от държавните закони и още повече от чувствителността на ония, които служат на законите, аз се заех да преработвам и да преработвам.

Всъщност и в първата, и във втората редакция основната линия на произведението остана неизменна: изчезнаха само някои действащи лица, а други станаха анонимни, падна някой и друг епизод. Може би от това повестта да е спечелила. Но все пак едно е вярно, че не съм писал повестта с пълната свобода, на която всеки писател (наричам се писател само поради факта, че съм се заловил с писане) трябва винаги да се радва.

Излишно е да споменавам, че в повестта всякаква прилика със съществуващи лица и събития е случайна.

Леонардо Шаша

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.